

TABVLÆ
R H E T O R I C Æ
C Y P R I A N I
S O A R I I,

Sacerdotis è Societate Iesu,

*Sive totius Artis Rhetoricæ absolutissimum
Compendium.*

A L V D O V I C O
C A R B O N E,

A Costacciaro, Sacræ Theologiæ in **Almo**
Gymnasio Perusino olim publico Pro-
fessore, singulari iudicio, & indu-
stria selectum.

In gratiam Studiosæ iuuentutis.

M E D I O L A N I,

Apud Impressores Archiepisc. M. DC. XXXII.

Superiorum Permissu.

TAVLA

RHETORICE

G
C
1613 / 2m 2

CYPRICORUM
SOCIUM

Sacrorum Societas

Compendium

ALVDOVICO

CARBONE

A Collegio, Sacra Theologia in Anno
Quinto hinc et inde
lectis, regulari ordine, et indu-
ctis lectis

In gratiam studii

MEDIOLANI

apud impressores Archiepiscopi MDCXXVII

Expensis Typographi

Tabulæ Libri primi.

RHETORICÆ

Cypriani Soarij,

Sacerdotis è Societate Iesu.

Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis.

Caput I.

Definitio, Est ars, vel doctrina
benedicendi.

Quid sit ars } Ars est, quæ constat qui-
busdam rebus, idest, præ-
ceptis, cognitis, quæ vnum
finem spectant, & nūquam
fallunt.

Quomodo facta sit ars. } Cum alij temerè, alij cal-
lidius dicant, potuerunt
notari ea, quibus alij me-
lius dicunt, ex quibus ars
fieri potuit.

**Quid sit benedice-
re.** } Est optimus sententijs,
verbisq; leuissimis dicere.
Officiū, est appositè di-
cere ad persuadendum.
Finis, est persuadere di-
ctione.

A 2 De

De dignitate, & utilitate eloquentia.

Caput II.

	}	Quia semper floruit, & dominata, est in omni libero populo.
		Quia nihil est iucundius auditu oratione ornata verbis, & sérētijis.
Digna.	}	Quia nihil est tam magnificū, ac potēs, quā animos hominū oratione conuertere.
		Consilia maximis de rebus explicat.
Eloquētia est.	}	Languentes animos excitat.
		Estrenatos coercet, & cupiditatem frangit.
	}	Hortatur ad virtutem, reuocat à vitijis.
		Laudat bonos, vituperat malos, & consolatur moestos.
	}	Et quā maior est eius vis, ne quis ea abutatur, eō magis est cum probitate coniungenda.

De materia Rhetorica. Cap. III.

Est ea in qua omnis ars versatur, vt medicina morbi, & vulnera.
 Quæ in omni arte est terminata, excepta

Artis
materia.

pta dialectica, & rhetorica, quæ nul-
lis terminis septæ tenentur.

Quare materia Rhetoricæ sunt om-
nia, quæ in disputationem cadere
possunt, & quæuis quæstio ad di-
cendum proposita.

De Quæstione. Cap. IV.

Quæ-
stio.

Est du-
plex.

Altera, quæ dicitur infinita
propositum: græcè, thesis,
cû aliquid generatim quæ-
ritur: vt, an Philosophia
sit perdiscenda.

Altera finita,
quæ contro-
uersa, latinè
dicitur; græcè
hypothesis,
cur qd con-
trahitur ad

Personas, lo-
ca, tēpora,
negotia: vt,
An Socrates
fuerit iure
dānatus ab
Atheniens.

Propo-
siti duo
sunt ge-
nera.

Alterum cognitionis, cuius
finis est scientia: vt, an
Sol sit maior terra.

Alterum actionis, quod re-
fertur ad aliquid efficien-
dum, vt quibus officijs
amicitia sit colenda.

Causa-
rū tria
sunt ge-
nera.

Quæ transferuntur etiam
ad causas.

Iudicij.

Deliberationis.

Exornationis, siue lauda-
tionis.

Defectatio.
Spes,
Reformidatio.
Sententia.
Clementia.

Motus. Motus. Motus.

Honestas.
Turpitude.
Vilitas.
Detrimens.
Punitio.
Impunitas.

Præsens. Finis. Finis. Finis.

Præteritū.
Futurum.
Præteritū.

Tempus. Tempus. Tempus.

Laus, & vi-
superatio.
Suasio.
Dissuasio.
Accusatio.
Defensio.

Exor-
natio-
nis.
Deli-
bera-
tionis.
Iudi-
cij.

PARTES.

Quo hypothesis, ad Theſim renocanda ſit. Cap. VI.

Consultatio, id est, quaestio infinita, quasi pars
causæ.

causæ, .i. q̄stionis finitæ quia in ea continetur.

Quò fit, vt quæstio vniuersa totas causas sepe contineat.

Vt ecce, { An Aristotelis philosophia sit quæstio } perdiscenda, continet hanc.

Hæc finita, { An philosophia sit perdiscenda, quæ est infinita.

Vnde id, de quo est tota quæstio, traducendū est ad perpetuam seu infinitam quæstionem:

Nisi cum de vero ambigitur, quod coniectura quæri solet.

{ Orationes, quæ latissimè vagantur sunt ornatiores.

Finita re- uocatur ad infinitam. } Et quæ de vniuerso genere dicuntur, valent ad iudicium ferendum de singulis.

quia. } Et quæ de vniuerso genere probantur, de parte etiam probari necesse est. Vnde excellens orator, semper, cum potest, controuersiam à personis, & temporibus auocat.

De partibus Rhetorica. Cap. VII.

{ Inuentio, quæ est excogitatio rerum verarum, aut verisimiliū, quæ quæstionem probabilem reddant.

{ Dispositio, est rerum inuentarum in ordinem distributio.

Eloquæ partes sunt quinque. } Elocutio, est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio.

{ Memoria est firma asseruatio ac verborum ad inuentionem perceptio.

A 4 Pre-

T A B U L A

Pronunciatio, est ex rerum, & verborum dignitate, corporis, & vocis moderatio.

Iudicium non est sexta pars, sed tribus primis est permixtū: quia nō inuenit, qui nō iudicat

Sunt ergo quinque oratoris opera.

Inuenire.
Disponere.
Eloqui.
Memoria.
Complecti.
Pronunciare.

Quibus rebus eloquentia comparatur.

Cap. VII.

Eloquentia comparatur.	{	Quatuor rebus.	{	Natura, id est, donis à natura tributis.
				Arte, id est, præceptis.
				Exercitatione.
				Imitatione.
{	{	Natura præstat, Ex parte.	{	Animi, celeres, notus, ad
				Inueniendum, Explicandum, Exornandum, & memoriæ mandandū aptos.
{	{	{	{	Lateræ firmæ.
				Canoræ vocē.
{	{	{	{	Solutā linguam.
				Oris, & totius corporis cōformationem.
{	{	{	{	Corporis.
				Quæ naturæ dona arte perfici, ac limari possunt.
{	{	{	{	Vnde, si quis his donis non sit ita instructus; tamen dicendi studium non spernat: cum etiam in re præstantissima mediocritas honori sit.

Di

De Arte. Cap. IX.

Ars orta est ex animaduersione natura, id est, eloquentia naturalis. Quare non eloquentia ex arte, sed ex eloquentia ars orta est.

Vnde orta sit ars, & quid efficiat. Ars sola non efficit eloquentem; quia cum omnes arte habere possint, omnes possent esse eloquentes, quod non ita est.

Monet, quo omnia sint referenda, quae ad finem faciunt.

Ars ergo perficit, quae sunt a natura dum. Indicat an recta sint, quae habetur a Natura, Studio, Exercitatione. Efficit ne fortuito dicamus, & ut semper parati simus.

Est itaque ars certior dux, quam natura.

De Exercitatione. Cap. X.

Effectus; perficit, & conseruat; quae ars expoliuit in natura.

Utilitas, sine ea nihil est egregium, nihil perfectum: sine qua nemo eloquentiam assequetur.

Exercitationis.

Ratio, suum modum.

1. Sumatur causa tractanda similis earum, quae ad oratorem deferuntur.

2. Non dicatur ex templo: quia peruersè dicendo, discitur peruersè dicere.

3. Sumatur igitur spatium ad cogitandum, ut accuratius dicatur.

A 5 4 Sed

4. Sed præstat scribere, cum
 stylus sit optimus dicendi
 effector.

Est autem } Alia orationis.
 Exercitatio } Alia actionis.
 triplex. } Alia memoria.

De imitatione. Cap. XI.

Vtilitas, quia sine ea nemo satis profi-
 cere potest.

Ratio, } Proponatur aliquis sum-
 siue mo- } mus in arte imitandus, quæ
 dus. } tota mente intueamur.
 Imi- } Quæ sunt in eo summa
 tatio } diligenter prosequamur.
 ni. } Qui hanc similitudinem
 esse volunt, crebro de ma-
 gnis rebus scribant, & di-
 cant.

Imita- } Altera orationis de qua dictum est.
 tio est } Altera actionis qua omnis defor-
 duplex. } mitas in agendo remouetur.

De inuentione. Cap. XII.

Primum, inuenire ea: quæ valeant
 ad fidem faciendam: quæ speciatim
 fit in proposito.

Orato- } Alterum mo- } Molestia } Præsenti.
 ris nu- } tuere ampli- } de malo } Imminen-
 nera } cado quo fit } Metus, } ti.
 sunt } in causis Me } voluptas } Præsenti.
 duo. } tus aut qua } de bono } venturo.
 tuor sūt spe- } cupiditas }
 cies.

Mo-

Est itaque. { Molestia, opinio recēs presentis mali.
Voluptas, opinio recēs presentis boni.
Metus, opinio impendentis mali.
Cupiditas, opinio venturi boni.
Opinio autem est imbecilla assensio.

Quid Inuentio, Argumentum, & Argumentatio.
Cap. XIII.

Quid sit. { Inuentio, est excogitatio argumenti.
Argumentum, est probabile inuentum
ad faciendam fidem.
Fides, est firma opinio, quæ argumen-
tatione gignitur.
Argumentatio, est argumenti explica-
tio, quæ apud oratores est fusior, quàm
apud dialecticos.
Argumenta sumuntur ex locis.
Locus; est argumenti sedes: seu nota,
qua iudicatur, quid in rebus peruestigare
debeamus.

Quotuplicia sint argumenta.
Cap. XIV.

{ In eo ipso de quo agitur, & ideo
insita dicuntur: vt si probes elo-
quentiam esse expetendam, quia
est ars benedicendi.
Argumenta { Extrinsecus assonuntur, quæ
remota vocantur: vt si idem pro-
bes, quia Aristoteles id dixit.

De numero locorum. Cap. XV.

Loci.	Intrī- seci, sunt sexde- cim.	A definitione, Partium enu- meratione. Notatione, Coniugatis, Genere, & forma. Similitudine, & dissimili- tudine.	A contrarijs. Adiunctis. Antecedētibus Cōsequētib. Causis, & effe- ctis. A cō } para } Maiorū tiōe. } Minorū Parium

De Definitione. Cap. XVI.

Definitio.	Quid fit.	Est oratio, q̄ id, quod definitur explicat, quid fit: vt ista oratio. Doctrina bene dicendi, quæ explicat, quid fit Rhetorica. 1. Inuenitur aliquid commune rei, quæ definienda est, & alijs rebus; vt doctrina, vel ars, inde- finitione Rhetoricæ. 2. Inuenitur aliquid, quo id q̄ definitur ab alijs differt: vt est, bñdicere, in allata definitione. 3. Latius definit orator, q̄ diale- cticus: & verborum non solum proprijs, sed etiam translatis. Est

Est autem definitio oratori necessaria: quia
 sapè explicanda est res, de qua quæritur.

Argumentum à definitione hoc modo ducitur. { Si vis probare ius civile esse utile, ipsum definias hoc modo.
 Ius civile est cognitio equitatis.
 At cognitio æquitatis est utilis: igitur, & ius civile.

De partium distributione. Cap. XVII.

Partium distributio est, cum aliquod genus siue totum in suas partes distribuitur: ut virtus, siue honestum, in quatuor partes, idest, in iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam.

In argumento à partium distributione sumenda sunt omnes partes, ita ut nulla relinquatur.

Ut si velles probare calliditatem non esse virtutem, diceres, calliditas non est iustitia, nec prudentia, nec fortitudo, nec temperantia, igitur, nec virtus.

De Notatione. Cap. XVIII.

Notatio, seu ethymologia verborum originem inquirat.

Ea sapè oratores, & poetæ vultur: hoc mō.

Consul est, qui consulit patriæ: non igitur illæst consul, qui eam evertit.

De Coniugatis. Cap. XIX.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem: vt sunt quæ orta ab vno variè commutantur: vt sapiens, sapienter, sapientia.

Argumentum ducitur hoc modo: Cùm esset causa consularis, & senatoria, opus erat auxilio consulis & senatus.

Item, pietas laudanda, igitur, & qui piè agit.

De genere & forma. Cap. XX.

Quid sit { Genus est, qđ sui similes cõmuni-
 one quadam, specie aut differentes duas aut plures cõtinet partes.
 Partes, quas genus amplectitur, forma dicuntur: vt, virtus est genus partes, sunt prudentia, &c. vnde.
 Forma, est pars generi subiecta.
 A genere sic sumit argumētū: virtutis laus in actione consistet igitur, & prudētię laus in actione consistet.
 A forma, quod iustitia est, utique virtus est.

De similitudine, & d'issimilitudine.

Cap. XXI.

Similitudo. { Est quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile.
 Ab ea sumitur argumētū hoc modo: vt morbo affecti cibi suauitatem non sentiunt; ita auari gustum laudis non habent.

Ex

Contrariorum quattuor sunt genera.

Ex dissimilitudine, seu differentia,
hoc modo: si barbarorum est in diem
viuere, nostra consilia sempiternum
effectare debent.

De Contrarijs. Cap. XXII.

Contrariorum quattuor sunt genera.

Aduer- sa, quæ inter se maxi- mè dis- tant; vt Priuan- tia sunt Habit ⁹ & eius priua- tio: vt Quæ in- ter se cõferũ- tur: seu relata; vt	Bellum, pax,	Argum.	Bellum est perni- ciosũ, igitur pax expetenda. Virtus sequenda igitur vitium fu- giendum.
	Vita, & mors. Argum.	Lux, & tenebra.	Non sunt vltiores mortis. Qui vitam non restituunt, si pos- sint.
Negan- tia quo- rum v- num ne- gat al- terum, vt	Dux, mi- les.	Argum.	Si in accepto est laus, erit etiam in dato. Si discere est honestum, ergo & docere.
		Argum.	Est probus, qua- re non est im- probus.
		Hoc nõ est.	

De adiunctis. Cap. XXIII.

Adiuncta. { Sunt ea, quæ cum re sunt coniuncta: vt { Tempus, locus, apparatus, colloquia, rubor, pallor, &c.

{ Latissimè patent, quæ sumuntur ab { Animo, vt virtus, vitia. Corpore, vt pulchritudo, deformitas, &c.

{ Argumentum. Vesperis visus est cum gladio stipatus, &c. ergo occidit, est incredibili virtute, constantia, & grauitate præditus, igitur fœdera non rupit.

De antecedentibus, & consequentibus.

Cap. XXIV.

Antecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt consequentiæ, vt cum ipsis necessario coherant: in quo ab adiunctis distinguuntur.

Argum. Ortus est Sol, igitur dies est.

Consequentia sunt, quæ rem necessario consequuntur; vt dies est, igitur ortus est Sol: Luculentam accepisse plagam declarat cicatrix.

De repugnantibus. Cap. XXV.

Repugnantia, neque certa lege, neque numero inter se dissident, quæ ratione à contrarijs, & dissimilibus discernuntur: vt amare, nocere, & lædere repugnant.

Argum. Amat illum, igitur non insectatur conuicijs non lædit.

Ds

De Causis. Cap. XXVI.

	}	Est, quæ sua vi efficit id, cuius est cā: vt ignis, ardōris: eruditas morbi.
Causa.	} Est qua- trplex.	Finalis, cuius grātia fit aliquid: vt hominis be- ata vita. Arg. homo est factus ad contemplandum, ergo non ad pastum. Efficiens, à qua aliquid est: Sol diem efficit. Arg. senectus caret poculi quare, & temulentia.
	}	Forma est rō rei, & nota, per quā res est id, quod est & ab alijs distinguitur. Arg. animus hoīs est im- mortalis, igitur ad æterni- tatē beatæ vitæ aspiret.
	}	Materia est, ex qua, & in qua res sunt: vt statuæ æs Arg. Corpus est mortale, ergo ab seo animus est se- uocandus.

De effectis. Cap. XXVII.

}	Sunt ea, quæ orta sunt de causis: vt dies à Sole. Sunt numero totidem quot causarum genera, cum quæuis causa suum habeat effectum.
Effecta.	} Cognoscuntur per suas causas: quoniā quælibet cā suum ostēdit effectū: vt bellū est effectū pacis, q̄ est finis bel- li: dies, Solis; hō, corporis, & animi.

Arg.

Argumentum sumitur hoc modo :
 Virtus parit laudem, ergo sequenda :
 voluptas infamiam gignit, igitur fu-
 gienda.

De Comparatione. Cap. XXVIII.

A comparatione maiorum: si non
 conuenit maius, neque minus conue-
 niet. Vt, clari ciues Saturnini, & alio-
 rum sanguine non se contaminarunt.
 Imò honestarunt, igitur nec is, qui
 Catilinam, qui fuit cuius interfec-
 tor, occiderit.

Hic lo-
 cus tra-
 ctatur
 tripli-
 citer

Minorum: si quod minus videtur
 conuenire, conuenit etiam id, quod
 magis: Vt surgunt de nocte latrones,
 vt homines iugulent, tu, vt teipsum
 serues, non expergisceris?

Parium, qui locus nec elationem,
 nec submissionem habet: vt, Non li-
 cuit Mamertinis foederatis imperare
 nauim, ergo nec Tauromitanis foe-
 deratis imperare licebit.

De argumentis remotis. Cap. XXIX.

Remota, siue assumpta dicuntur si-
 ne arte, non quod sine arte tractentur,
 sed quod ea non parit orationis ars.

Quæ Cicero nomine testimonij
 complectitur; sed Quintus diuisit in
 præiudicia, testes, &c.

Quæ

Quæ ut ex se arte carent, ita eloquentiæ viribus sæpe alleuanda, & refellenda sunt.

Argu- }
menta, } Olim oratores eum causa in iudicijs agebant, quæ ad hoc genus rerum pertinebant, meditata habebant: nunc iudicijs ad Iurecõsultos translatis, cognoscenda sunt ad oratorum scripta intelligenda.

De præiudicijs, & testibus. Cap. XXX.

Rebus, quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ exempla rectius dicuntur.

Præiudiciorũ } Iudicijs, ad ipsã causam pertinentibus, unde etiam nomen ductũ est: ut in Miloniana.

Aut, cũ de eadẽ causa est pronunciatum.

Olim oratores multa pro testibus, & contra testes dicebant: ut patet in ora, pro Flacco:

Detestibus. } Nunc iudiciorũ mutata ratio facit, ut ne is labor sit necessarius.

De usu, & utilitate locorum. Cap. XXXI.

Qui vult in dicendo excellere; habeat locos paratos, & expeditos.

Ubi res ad dicendũ proponitur, inspicendi eũ diligẽ-

Diligenter omnes loci, unde argumenta sumuntur.

Quæ ei facillè occurrent, qui locos cogitatione sepeferit, & studium, ac diligentiam adhibuerit.

Qui modus in argumentis adhibendus.

Caput XXXII.

Hac argumentum copia non est imprudenter utendum, & non solum inuenienda, sed etiam iudicanda sunt.

Siquidem non semper, nec in omnibus causis, ex iisdem, argumentorum momenta sunt.

Unde, leuia, aliena, inutilia refecanda sunt habeatur igitur cum iudicio selectus.

Et quia idem loci valent ad faciendam fidem, & motum: & non facillè, quæ admouendum affectus conferunt, cognoscuntur, de affectibus mouendis dicendum est.

De affectibus. Cap. XXXIII.

Maxima vis existit oratoris in hominû mètib; permouendis, quod amplificatione fit.

Amplificatio est grauior quædam affirmatio, quæ motu animorum, conciliet in dicendo fidem.

Quæ verborum, & rerum genere fit: de verbis dicitur cum de elocutione agetur.

Rerû amplificatio sumitur ex locis, qui valent ad fidem faciendam: à definitionibus conglobatis, à consequentiâ frequentatione, &c.

De

Amplificationes sumuntur.

De locis unde sumuntur amplificationes.

à Cap. XXXIV. ad XXXX.

Amplificationes sumuntur.

A definitionibus conglobatis, cum aliquid varijs modis definitur: vt, historia est testis temporum, lux veritatis, vita memorię, & magistra vitę.

A consequentium frequentatione, cum plura consequentia conglobantur.

A contrarium rerum conflictione: vt inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebrios sobrijs, dormientes vigilantibus.

A dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictione: vt, in 2. Philip. O tecta ipsa misera, &c. Eundem læderes, & laudares, & virum optimum, & hominem improbum esse diceres.

A causis conglobatis, & his, quę sunt orta de causis cum multæ causę, & multa effecta conglobantur.

A similitudine, & exemplo, cum multa similia frequentantur, & exempla conglobantur.

Qua

Quæ sint ad amplificandum adhibenda. Cap. XL.

			Diuina, cęlestia																																
	Natu- ra, vt	{	Quæ habent causas occultas																																
		{	Quæ sunt admirab. in terris.																																
Si cau- sa pa- tiatur adhi- bēda ma- gna: quo- rum a- lia sūt ma- gna.	Vflu hominum: vt sunt ea, quæ vel multum	}	Pro sūt	{	homini- bus.																														
						†	{	chari- tate	{	Reti- nendis,																									
											Horū tria	{	Parētes Patriā.	{	Amis- sis, pe- riculo amittē- di.																				
																sunt	{	Amo- re, er- ga	{	Fratres cōiuges Liberos															
																					tene- ra nā	{	Liberos	{	Dicitur pro his										
																										hoīes	{	Honestate virtu- tis, & maximē.	{	Iustitiæ. Liberal.					
																															mo- uētur aut	{	Honestate virtu- tis, & maximē.	{	Iustitiæ. Liberal.

Quid in amplificatione seruandum. Cap. XLI.

	In amplificatione nihil nimis enuclean- dum est: minura est. n. omnis diligentia: hic autem locus grandia requirit:					
	Vnde iudicio est opus, vt videam ⁹ quo genere quaque in causa vtamur agendi. †					
Vnde	{	si exornatio ne tractatur loci, qui	{	Admiratiōē, Expectatiōē & voluptatē, Bonorem, & malorum, Vbi exempla plurimū valent	{	mo- ue- ant, enu- merā- tio- nes.

De iudicijs ab { Accusatore, quæ ad iracundiã,
Reo, quæ ad miserationem.
Sed interdum ille ad miseri-
cordiam hic ad iracundiam
mouet.

*Cur quædam inuentionis præcepta ad causarum
genera dentur accommodata, & de di-
guitate exornationis.*

Cap. XLII.

Est ex supradictis locis omnis ad om-
nem orationem manat Inuentio.

Tamen facilitatis causa seorsum præce-
pta de singulis generibus dantur.

Est latum, & spatiosum, quod non solū
ad homines laudandos, sed etiam ani-
malia, & anima carentia adhibeatur.

Nullum est genus hac vberius ad dicen-
dum, aut quod vtilius Ciuitatibus es-
se possit.

Conficitur hoc genus magis ad motus
animi leuiter tractandos, quam ad fi-
dem faciendam. Proprium enim lau-
dis est res amplificare, & ornare.

Ante vitã } Parētibus Respondit eorū
Patria. } virtuti.

Maiores } Nobilitauit ge-
nus suis factis.

Huc pertinent, oracula, respōsa,
& signa, quæ futuram clari-
tatem indicarunt.

In

T A B V L E

	Educatio Opes, di- uitiar. Exter- nis, vt sunt	Potétia. Si ppri- qui, Gra- tia, &c.	Habuit, be- ne, vsus est, non super- be, &c. Nō habuit, patiéter tu- lit, vt aīst.
In vi- ta à be- nis.		Forma, quæ præcipuè lau- datur cū sit virtutis signū.	Virib ⁹ . Sed horū leuior Vale- tudine est laus, quæ vir- tute non profi- &c. scitur.
--- cap. 44.	Cor- poris, vt	Prudétia, quæ é rerū experē- darū; & fugiē- darū scientia.	Sapiét. Dia- q̄ é re- rū diui- narū hu- manarū quæ q̄ scien- tia, cuius comites sunt.
Animi, seu à virtute quæ vel est. cap. 45.	Virtu- te co- gnitio- nis: vt	Huc pertinet studia omniū bonarū artū. Iusti- tia, q̄ dat cuiq; suū cu	Reli- gio ī Deū. Pie- tas in pa-

Laudationes lecti

Actio- } ius par- } parentes,
nis cu- } tes } Fides in reb^o
i^o pa- } sunt. } creditis.
tes sūt } } Denas am-
} } titudo, } citas.
} } quæ }
} } labores, & pericula cō-
} } ratione suscipit.

ca. 46. } Temperantia, quæ li-
} } bidinis frænât.
} } Verecundia quæ est
} } virtutum custos.

Sumit- } Si cuiq; virtuti propria laus à p-
laus a } prio off. & munere sūpta, tribua-
loco } tur. Si res gestæ laboriosa, cum
virtu- } periculo, sine spe præmij, & alio-
tis } rum causa sumptæ laudentur.
} Si aduersi casus patienter, & sa-
} } pienter tolerari.

Nonitate magna.

c. 47. } Si sumā } Magnitudine præstan-
} } tur lau- } tia.
} } danda, } Genere ipso singula-
} } que sint } ria:

— } Si cum alijs præstantibus vitis
c. 48. } comparatio.

At pē } Genus ipsum mortis, &
postvi } Quæ } Habiti honores,
tā cōsi } mortē } Decreta virtutis p̄mia.
derat, } conse- } Res gestæ, hominum
} } cuta } iudicio cōprobata.
} } sūt: vt } Filior. institutio, artiu
} } } inuentio, & instituta.

B De

De laude virium. Cap. XLIX.

{	Laudatur vrbes, à	{	Conditoribus.
			Venustate.
			Viris illustribus, & eorū gestis.
			A situ, & munitione.

De deliberatione. Cap. L.

{	Precepta de exornatione tradita conferunt etiam ad sententiam dicendum; quia quæ laudabuntur, suaderi solent.	{	In deliberando finis est dignitas, ad quem omnia referuntur in consilio dando.
			In suadendo,
			& discutiendo, tria spectanda sunt.
			Quid sit, de quo deliberetur.
			Quid sint, qui deliberent.
			Quis sit, qui suadeat.

De re, de quo deliberatur. Cap. LI.

{	De re:	{	Aut certū est posse fieri, & tūc potest esse dubium de	Tempore, & Modo.
			Aut incertum, & tūc solemus prius ostendere.	Etiam si fieri possit, non debere.
				Deinde non posse fieri.

{	In suadendo tres sūt partes.	{	1. Fieri posse, & facile, quia difficulta sunt perindē, ac si fieri non possent.
			2. Esse honestum.
			3. Esse utile, vbi etiam magnitudo demonstratur, in qua etiam necessitas apparet.

De

De his, qui deliberant. Cap. LII.

Diuerſi ſunt deliberantium animi, ſiue plures, ſiue ſinguli deliberent; quia †

In } Pluribus multū intereſt, an } Senator,
 } Singulis, an } Cato, } Populus,
 } } Cicero, } Romani,
 } } Cæſar: ideo † } an Gallia
 } } } deliberet

† Intuenda ſunt } Sexus, } Alterum agreſtē,
 } Dignitas, } Duo, n. } quod antefert uti-
 } } ſunt ho- } litatem honeſtati.
 } } minum } Alterum expoli-
 } } genera. } quod rebus omni-
 } } } bus dignitatē an-
 } } } teponit.

De prima parte ſuadendi. Cap. LIII.

Honeſtas } Mirabiles ſui amoris excitaret, ſi oculis
 } } cerneretur, ſed ob viciatam naturam
 } } cohortatione eſt opus.

Honeſtatem } Homines honeſtos facile eſt per-
 } } ſuadere at apud
 } } Turpes nō } A laude, & futu-
 } } ſunt aperte } ritate. } ra,
 } } obiurgādi: } Vulgi opin.
 } } ſed moueri } Obijciendo me-
 } } poſſunt } tum, quo homines
 } } } leuiſſimi facile
 } } } terrentur.

B 2

In

Inter- dum q̄ ritur, qd̄ sic honesti- us: led	}	Officiam, quod scientia, & cognitione continetur, postpo- nitur.	}	Deum, Patriã, Parêtes Ergo de- inceps.
		Officio quo homi- nũ societas & con- seruatur cuius par- tes sunt officium erga.		

De utilitate. Cap. LIV.

+utilitatis parte pro	}	Eo, qui	}	Selet etiam quari, verum utilius. †
		suadet sunt		
}	}	o, qui	}	
		dissua- det sic		

Cũ utili- tatis spe- cies cum honestate certat:	}	Utilitate	}	Commoda pacis opũ potentiã; & res quarũ fructum utilitate me- mur.
		defendit enumerat		
Qui	}	Honestatē	}	Maiorum exempla, cũ periculo gloriosa. Posteritatis memoria augebit.
		em tue- tur, nu- merabit.		

Exer-

Exercitatio defendendi vtilitatem contra
honestatem est vtilis in scholis: quia ini-
quorum ratio cognoscenda est, vt melius
æqua tueamur.

De eo, qui suadet. Cap. LV.

Suadere, & dissua- dere, est viri.	Sapientis. Honesti, & Dilerti.	qui pos- sit.	Mente prou- idere,
			Auctoritate probare, Oratione per- suadere.

Cuius viri,	Vita illustris, Clarū genus, Ætas, & di- gnitas,	}	Expectationē affe- rūt: sed vidēdū est, ne q̄ dicūtur, ab eo, qua dicit, dissētiāt.
----------------	---	---	--

his con- trariis	}	Summisionem quemdam modo impostulant.
		Nam, quæ in alijs libertas est, in alijs licentia vocatur.
		Et quibusdam sufficit auctoritas: quosdam ratio ipsa egrè tuetur.

Quadam in deliberatione seruanda.

Cap. LV I.

Ad consilium dandum, caput est, nosse
Rempublicam.
Ad dicendum probabiliter oportet no-
scere mores Ciuitatis.
Qui, quia mutentur etiam oratio-

B 3 nis

In Se- } nis genus mutandum erit.
 natu. } Sine maiori apparatu dicendum.
 } Sapiens enim est consilium: & alijs
 } dicendi dandus est locus.
 } Vitanda est ingenij ostentationisq;
 } suspicio.

Con- } Omnem } Vim,
 cio. } oratio- } Grauitatē,
 } nis. } Varietatē- } desiderat.
 } que }

Et eius maxima pars ad animorum
 motus admoenda est.

Ad persuaden- } Aut recentium, quo no-
 dum vim ma- } tiora sunt.
 ximam habent } Aut veterum, quo plus
 exempla. } authoritatis habent.

De his, quæ iu- } Quia eorum mutata est
 dicijs accōmo- } ratio, & ita minus
 data sunt nihil } sunt necessaria.
 est dicendum. } Et ex supradictis locis
 } intelligi possunt.
 } Et ex ijs, quæ de partib.
 } orationis dicentur.

Finis Tabularum Libri primi.

TA-

T A B V L ³¹ Æ

Libri Secundi.

De dispositione. Cap. I.

Dispositio. } EST oratori maximè necessaria: non secus, ac Duci exercitus instructione confusè, & perturbatè dicat.

Est autem dispositio, rerum inventarum distributio.

Cuius in infinita quæstione ordo, est ferè idem, qui expositus est locorum.

In definita adhibenda sunt etiam, quæ ad motû

animorû } Exordio, in quo fit motus.
pertinet } Narratione,
quo fit vt } & Confir- } quæ do-
matione. } cent

vtamur. } Perorat. qua fit motus.

De exordio. Caput II.

Exordiû. } Est oratio animum auditoris idoneæ comparans ad reliquam dictionem.

Quod tribus maximè rebus fiet, } Beneuolum,
scilicet, si audito- } Attentum,
rem. } Docilemque fecerimus.

Beneuole audiret, si captabitur beneuolentia. †

† a persona	} Nostra, Audito rum, Aduersariorū	} Quod nec raro.	} Merita, Officia, Virtut.

Auditor } si de } Vtilibus rebus, etiam ipsis auditoribus, nos esse dicturos promittimus.

Intelligēter si } De qua res sumus dicturi ostendemus. } Proposuerimus, & breuiter disposuerimus. } Definiterimus.

De generibus causarum. Cap. III.

Causarū genera p quorū ratione varie exordium est, sunt quinque,

Honestum, quod per se conciliat animum auditoris.

Dubium, vel anceps, in quo opus est beneuolentia.

Obscurū, quod docilitatē requirit.

Humile, quod attentionē postulat.

Admirabile, quod est præter hominū opinionē, sub quo et turpe cōtinetur, quod insinuationē postulat.

Quæ latēter aīum auditoris occup.

Qua utimur. } Si cā, vel persona sit turpis quorū alterū, alterū inuabit } Si animi auditorum aduersariorum oratione sint occupati, vel fat.

Si

{	Si sint	{	Spe breuitatis.
	defessi,		Si promittemus aduersario-
	quos re- creabi- mus.		rum argumenta cōfuturos. Si vrbanitatem opportunā adhibebimus.

Quismodi exordia esse debeant. Cap. IV.

{	Bona erunt exor- dia, si	Accurata, & acuta.
		Instructa sententijs, & apta verbis.
		Sint causarum propria.
		Sumatur ex ijs causę locis: qui valeāt ad leniter alliciendum, & incitan- dum auditorem, quo maximē ex- ordia spectant.

De virij exordijs. Cap. V.

{	Exordiorū vitia sunt septem.	Vulgare, quod in plures causas potest accommodari.
		Cōmune, quod etiā in contrariā partē causę potest cōuenire.
		Commutabile, quod potest ab aduersario leuiter mutatum, ex contraria parte.
		Longum, quod pluribus verbis, vltra quā satis est producitur.
		Separatum, quod non lex ipsa caussa dictum est, neqtanquā membrum est ei annexum.
		Translatum, quod aliud cōficit, quam causę genis postulat.
		Contra præcepta, quod nihil eo- rum efficit, quorum causa de exordijs præcepta traduntur.

B 5

De

*De exordio in genere iudiciali.**Cap. VI.*

- Curandum est, vt exordia ex visceribus causæ sumantur.
- Laudatio, & consiliatio iudicis [ad utilitatem causæ coniunguntur.
- In hoc genere. } Allegatur pro honestis, dignitas; pro humilibus, iustitia, pro læsis, seueritas, pro infelicibus misericordia, &c.
- Interdum remouetur metus, interdum vero adhibetur.
- Non est ostendenda cura in principio.
- In honestis, & paruis, atq; frequentibus causis non adhibetur exordium.

*De exordio in exortatione, & deliberatione.**Cap. VII.*

- Exordia sunt maximè libera, & ex re vicina, & longe remota duci possunt.
- In hoc genere. } Sæpe nulla, aut breuia esse debent, cum non supplex, sed hortator veniat orator.
- Cum principio utitur, proponat } Qua mente sit dicturus.
Quibus de rebus.
Quid velit.
Hortetur ad se breuiter dicentem audiendū.

De

De Narratione. Cap. VIII.

Narratio est rerum explicatio, & quaedam quasi sedes, ac fundamentum constituendae fidei.

<p>Quae tribus rebus constat.</p>	<p>Breuitate: erit breuis, si</p>	<p>Constet simplicibus verbis: Semel vnaquaque res dicatur. Recidentur, quae nec cognitioni, nec utilitati detrahant.</p>
	<p>Perspicuitate; erit perspicua, si</p>	<p>Breuitas tamen non sit inornata: & indocta Verbis vficatis utemur Ordo temporum seruetur. Non interruptè narrabitur. Quae narrantur, personis, locis, & rebus conueniet.</p>
	<p>Probabilitate; erit probabilis,</p>	<p>Cuiuscumque euenti causa ponetur; & testata diei videbuntur. Cum opinione, lege, religione, erit coniuncta. Probitas narrantis. Antiquitas, orationis veritas, & vitae fides significabitur.</p>

B 6 Per

Intelligat.
 Per hæc efficiatur, vt auditor } Meminerit,
 } Credat,
 Sic etiam iudicanda, & sua } Admiraciones,
 } Expectationes,
 } uis: talis erit } Motus animorum,
 } si continebitur } Colloquia personarum,
 } } Doloris lætitiæ, &c.

Quando narratione utendum sit. Cap. IX.

In } Iudicijs non est opus narratione, si res
 } sunt nota, vel aduersarius narrauit.
 } Exortatione, nulla narratio necessario
 } sequitur exordium: sed aliqua in re-
 } censendis factis potest incidere.
 In } Deliberatione, nulla est narratio, cum
 } narratio sit præteritorum: extrinsecus
 } tamen in deliberatione multa narrari
 } possunt: Priuata deliberatio certè
 } nunquam narrationem exit.
 In } concionibus sæpè illa, quæ ordinem
 } rei decet est necessaria.

De Confirmatione. Cap. X.

Confirmatio. } Est in qua firma mēta causæ afferuntur:
 } dum, quæ contra nos sunt, refellimus,
 } & nostra confirmamus.
 } Confirmatio, & confutatio, natura, tra-
 } ctatione, & utilitate sunt coniuncta.
 } Tota spes vincendi, & ratio persuadendi
 } in hac parte est sita, cum in ea nostra
 } confirmemus, & contraria soluiamus.
 } Vtrumq; comodè fieri potest, cū causæ
 } constitutio, siue status cognoscitur.

Quid

Quid sit Status. Cap. XI.

Est questio, quæ ex prima causarum
 conflictione nascitur.
 Ut si intentio accusatoris sit, coniu-
 rasti cum Catilina: depulsio de-
 fensoris, non cõiurari oritur quæ-
 stio, an coniurauerit.
 Quæ questio vocatur constitutio,
 & status. Dicitur status, quod
 ibi sit prima causa congressus,
 vel quod in eo causa sitat.

Quos sint Status. Cap. XII.

Cum tria sint, quæ in omni disputatione quaeruntur, sit nec ne, quid sit, quale sit. †

An sit: an Clodius insidiatus sit
 Miloni: ubi opus est coniectura:
 & ideo coniecturalis dicitur.
 † Tres etiam sunt
 Status: Quid sit aliquid, & quo nomine af-
 ficiendum: ut fuerit Cæsar ty-
 rannus, vel Rex: qui dicitur sta-
 tus definitionis.

Qualitatis partes sunt due
 Quale sit, & dicitur qualitatis:
 ubi quaeritur de } Utilitate,
 } Honestate,
 } Æquitate,
 } Et de cõtrarijs.
 Absoluta, cum id, quod factum est,
 nulla ratione extrinsecus petita,
 rectè factum esse demonstratur.
 Assumptiua, cum aliquid necessa-
 rio foris assumitur, ut probetur
 rectè factum.

*De ratione firmamento, & iudicatione.
Cap. XIII.*

**Insta-
tibus.** } Ratio dicitur ea, quæ afferitur a reo de-
pellendi criminis causa, sine qua,
non haberet quid defenderet.
Firmamentum, quod afferitur contra ad
labefactandam rationem: sine quo
accusatio stare non potest.
Ex utriusque conflictione, & concur-
su oritur quæstio quædam.
Indicatio est quæstio illa, quæ oritur
ex ista conflictione: sic dicta, quod
in iudicium veniat.
Ad iudicationem omnis ratio totius
orationis conferenda est: ac pro-
pterea reperienda est.
In coniectura nulla est disceptatio:
quia cum negatur factum, non red-
ditur ratio.
Vnde in causis coniecturalibus, ea-
dem est prima quæstio, & disce-
ptatio, extrema.

*Quæ, & quos quæstiones oriuntur ex scripto, & quo
statu contineantur. Cap. XIV.*

**Ex scripti
interpre-
tatione
quatuor
modi, o-** } Cum defenditur scriptum non di-
cere, quod aduersarius vult: di-
citur ambiguum.
Cum scripto opponitur voluntas
scriptoris: discrepantia scripti
& voluntatis.

Cum

ritur con-
sentio, vel

Cum scripto, contrarium scri-
ptum afferunt scriptura con-
traria.

Cum ex eo, quod est scriptum,
aliud scriptum deducitur: quod
ratiocinatione fit: dicitur,
ratiocinatio.

Hæc quatuor controuersiarum
genera semper in qualitate
statum cadunt.

Quo modo status tractantur. Cap. XV.

Iudicatione constituta, eam sibi ob oculus
proponat orator.

Quo omnes argumentationes ex locis repperæ
conijciantur.

Quos locos, qui habebit in mente defixos, om-
nia videbit, quæ in proposita dici possint.

Argumenta ita collocabit, vt firmissima in prin-
cipio, quæ excellunt in extremo loco, me-
diocria in medio ponantur, vitiosa nullibi.

De Argumentatione. Cap. XVI.

Argumentatio est argu-
menti explicatio, vel
artificiosa expositio,
cuius partes sunt.

Ratiocinatio.
Inductio,
Enthymema,
Exemplum.

Quæ conficitur ex locis: si certa, aut pro-
babilia sumpseris, quibus efficias, vt
quod dubium, aut minus probabile est,
probabile videatur.

Pro

Procer-
ris hæc
habe-
mus.

Probabiliū
genera sunt
tria.

Ratiocinatio,
quam Græci
syllogismum
& Epichere-
ma vocant cō-
stat.

Primum, quæ sensibus per-
cipiuntur, vt quæ videmus,
audimus, &c.

Deinde, quæ communi opi-
nionē, & sententia sunt
comprobata.

Præterea, quæ legibus cauta
sunt, quæ in mores recepta.
Et denique id, quod est pro-
batum, cui aduersarius non
contradicit.

Vnum firmissimum, quod ferè
semper accidit: vt liberos à
parentibus amari. Alterum
velut propèsius; eum qui va-
let in crastinum peruenturū.
Tertium, tātum non repugnās:
vt in domo furtum factū ab
eo, qui domi fuit.

De ratiocinatione. Cap. XVII.

Propositione, vt per quam
locus ponitur, ex quo tota
vis ratiocinationis emanat
Propositionis cōfirmatione
Assumptione, qua, quod ex
propositione ad ostenden-
dum pertinet, assumitur.
Assūptionis approbatione.
Cōplexione, qua, quod con-
ficitur ex omni argumēta-
tione, breuiter exponitur.

Quot sint partes ratiocinationis. Cap. XVIII.

Parum refert, siue tripartitam, siue quinque partitam dicas.

Commodior tamen est illa partitio, quæ in tres partes distributa est, ita ut propositio, & assumptio cum suis probationibus duas faciant partes.

Si probationes seorsum sumantur: erit quinque partita.

Cum propositio, & assumptio sunt notæ, cõficitur ratiocinatio missis cõfirmationibus.

Non semper incipiendum est à propositione, sed etiam à complexione, & assumptione, ut videtur similitudo facieratis mater.

De Enthymemate. Cap. XIX.

Est imperfectus syllogismus, vel syllogismi pars.

Vnde, si vna ratiocinationis pars auferatur, fiet Enthymema; ut, eloquẽtia est ars, igitur expectada.

Optimũ enthymema illud est, quod fit expugnantibus, & quod etiam bisolum Enthymema, quidam per excellentiam vocant.

Ut quem aliequum fidum inuenies, si quis hostis fueris?

Enthymema, latinè cõmẽtũ, & cõmẽtatio: quo noĩe, bipartita significatur argumentatio: sic dicta, quod in aĩo maneat illa pars præterita.

De

De inductione. Cap. XX.

Est oratio, quæ ex rebus non dubijs captat assensionem auditorum: qua assensione facit, ut dubia propter similitudinem rerum, quibus assenserit, probentur.

Inductio. } Vel est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quo vult.

Fit interrogazione, & responsione oratorijs, hoc modo.

Quod pomum generosissimum? puto, quod optimum:

Et equus? qui velocissimus.

Hic modus argumentandi est poetis frequens, quo Socrat. plurimum vsus est.

Et plura in eundem modum? deinde id, cuius gratia illa posita sunt.

Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maxime excellit, erit generosissimus.

Sed sicut duo diligenter cauenda.

Primum, ut quæ sumuntur eiusmodi sint, ut sit necesse concedi.

Deinde, id cuius confirmandi causa fit inductio, sit ijs, quæ sumuntur simile.

De exemplo. Cap. XXI.

Est inductio imperfecta, vel inductio rhetorica.

In

In quo, ab vno simili argumentamur ad aliud.

Vt, Milo nō est cōdēnādus, quod hominem necauerit, cum nec etiam Horatius condemnatus fuerit.

Exemplum.

Differt ab enthymemate, & ratiocinatione, quia in his sepe aliquid vniuersale sumitur, aut concluditur: ab inductione, quia ab vna tantum re simili procedit.

Vndē fit, vt fit quartum argumentationis genus.

De Epichevromate. Cap. XXII.

Græci interdum argumentationem vocant Epicherema.

Et nonnuquam eam, quam Cicero ratiocinationem appellat.

Aliquando vero Epicherema vocatur brevis ratiocinatio, cuius omnes partes in vnam conferuntur, vt si dicas.

Sine causa seruus Dñm accuset.

Quæ argum. addendo alias partes, ad ratiocinationem reducitur.

De Soriso. Cap. XXIII.

Multas argumentationes aceruatim conuoluit, & amplectitur: vnde nomen accepit. Latine, acerualis.

Vt, quod est bonum est expectandum: quod expectandum, approbandum, quod ap-

pro-

probandum, laudabile, ergo quod bonum erit laudabile.

Sorites } In hoc argumento, quod Dialectici à primo ad vltimum vocant, quasi per quosdam gradus, & varias ratiocinationes ad complexionem venit.

De Dilemma. Cap. XXIV.

Dilemma, } Est, in quo verum concesseris reprehenditur: vt si implacabiles sunt iracundia summa est acerbitas: si autem exorabiles, summa leuitas. Dicitur dilemma, quod ita vtrinque premat, vt ex altera parte capiat aduersarium vnde cornutus etiam syllogismus solet vocari: Cic. comprehensionem appellat.

Si verum sit, non potest reprehendi: si falsum, diluitur, aut conuersione, aut alterius partis infirmatione.

Est itaq; dilemma ratiocinatio imperfecta, quæ ducitur à duabus partibus contrarijs, cui si addatur assumptio fiet ratiocinatio perfecta.

De Confutatione. Cap. XXV.

Refutatio aliquando sumitur pro tota actione defensoris, aliquando pro ea parte orationis qua dicta ab aduersario dissoluitur, quæ proprie reprehensio dicitur.

Est

Est autē repræhēſio, qua } Diluitur, aut
aduerſariorū confirmatio; } Infirmatur, aut
aut } Eleuatur.

Hæc eodem inuentionis fonte vtetur, quo vi-
tur confirmatio, iſdem, ſcilicet locis.

Quæ cōtra } Totum quod ſumptum eſt, ne-
aduerſario } gando: aut
dicuntur. } Dicendo ſumpta eſſe dubia, ſvel
tolluntur, } falſa pro veris, & certis.

aut; } Non effici ex ſumptis, quod con-
cluditur.

Postea ſingula ſoluenda ſunt.

*Quomodo argumentationes oratoria ſint exac-
tandæ. Cap. XXVI.*

In oratione interdū ſunt ratio-
nationes breuiter cōcluſæ, & aper-
ta enthymemata, & inductiones.

Quod, vt repræhendendum non
eſt ita cauendum eſt, ne ſyllogif-
morum, & enthymematum turba
ſit cōferta, & eodem modo ſem-
per concluſa oratio.

Adhibeatur ergo in argumen-
tando varietas, & iucunda quæ-
dam diſtinctio, & verborum, ac
ſententiarum exornatio.

De Peroratione. Cap. XXVII.

Cuius locus proprius eſt in Peroratio-
nem, ſed & alibi adhibetur, vt poſt
rem confirmatam, vel repræhenſam.

Omnes

Peroratio, constat.

Amplificatio,

Enumeratio,

Omnes affectus hic concitandi sunt, etiam alibi, sed breuius.

Hic omnes eloquentiæ fontes apeririendi, vt non solum beneuoli auditores se dedant; sed etiam repugnantes trahantur.

luuant ad hoc efficiendum, quæ de amplificat. lib. 1. dicta sunt.

Caput est, vt orator prius in se motus excitet.

Valent etiam ad excitandum rerum absentium imagines, ita representatæ, quasi oculis cernantur.

Quæ nonnunquam laudatori, suadori non sepe, accusatori sepius, quam reo est necessaria.

Cuius duo sunt tempora: alterum si diffidas memoriæ auditorum; alterum si frequentatis firmitatis, causa vim habitura sit maiorem.

Repetitio fiat per capita, ne videatur altera oratio.

Repetantur cum pondere verborum, & sententiarum, ita vt non sit recta, sed variata repetitio.

In enumeratione vitanda est ostentatio memoriæ.

Finis Tabularum Libri Secundi.

TA.

T A B V L ^{4^a} Æ

Libri Tertij.

De Elocutione. Caput I.

HOC Libro agitur de Elocutione, in qua orator debet excellere.

Vnde ab eloquendo, græc. Rhet. Latinè eloquēs nominatur; & eloquēdi vis ei soli cōceditur.

Eloqui autem est omnia, quæ mēte cōceperis, promere, atque ad audientes proferre.

Hoc maximè arte docetur: hoc studiū, & exercitationem, & imitationem requirit; hoc, maximè orator est oratore præstantior.

Eloquens autē } Probet, quod est necessitatis.
dicitur, qui ita } Delectet, suauitatis.
dicit, vt } Flectat, victoriæ.

Qua in Elocutione spectanda sit. Cap. II.

In Elocutione spectanda; vt dicam ⁹	Latinè, Planè,	} Sed de ratione puri dilucidiq; sermonis nō est hic præcipiēdi locus; traditur enim doctrina puerili.	} Altera dici potestulat ornate.
} Sit iucunda.	} In sēsus influat.		
		} pluribus rebus sit instructa.	} De

De Ornatu. Cap. III.

Oratio.	Ornatus genere primū & quali colore quodam & succo	}	Grauis, Suavis, Erudita, Libera- lis, Admira- bilis, Polita.	}	Sēsus, & do- lores habeat quātū opus sit Quod non est singulorū ar- ticulorū, sed in toto hęc spectatur cor- pore.
					Gēn ^o di- cēdi eli- gendum est, quod
	Sed vo- lenti or- natē di- cere,	}		}	

De Ornatu orationis. Cap. IV.

Omnis oratio confici- tur ex verbis quorū rō vel	Simpli- citer, vel cō- iunctē cōfide- ratur,	}	vnde orna- tus ē vel in in	}	Singu- lis ver- bis, vel in cōiun- ctis, & conti- nuatis vel	}	Proprijs, & vna cū rebus na- tis, aut no- uatis, & quali fac- tis.

De

De verbis simplicibus. Cap. 1.

Consonantiora, ut moderatiora quam modestiora. Grandiora ut optimiora quam boniora. Nitidiora, ut hoc, quam illa. Alia his contraria.

Verba simplicia natura, alia sunt.

Vt. n. syllabæ è litteris melius sonantibus clariores sunt; ita verba ex syllabis, magis vocalia. Et quò plus quæque spiritus habet eò pulchrior. Et quòd facit syllabarum, idem verborum copulatio: ut unum alij iunctum melius sonet. Maximè exclamant, aut sono sunt iucundissima.

Et honesta turpibus potiora sunt, sordidis in oratione erudita non est locus.

Clara verò, & sublimia, materiam modo cernenda sunt.

Quòd enim alibi magnificum, tumidum alibi: humilia circa res magnas apta sunt circa res minores.

Sed hæc aurium iudicio ponderanda sunt, in quo etiam consuetudo bene loquendi valet.

Verba quæ orator ad orationem ornandam affert. Aut sunt inusitata. Aut nouata, Aut translata.

& do-
habeat
opus fit
non est
orū ar-
ū, sed
hæc
tur cor-
audifit.
ter.
ectet.
ac fen-
da est.
borum
as, in
lendor
Elo
orij,
na est
s na-
ut no-
, &
fac-

De

De

De verbis inusitatis. Cap. VI.

Verba prisca, & vetusta, & ab usu
 intermissa.
 Quæ sunt Poetarum licentia libe-
 riora, quam oratorum.
 Inusita- } Quo ornamenta vnicè Virgilius
 ta sunt. } vsus est.
 Habet etiam in oratione poeticum
 verbum dignitatem, si raro, &
 suo loco adhibeatur; vt effari.
 soboles nuncupari, & alia qui-
 bus grandior, & antiquior oratio
 videri potest.

De verbis novis. Cap. VII.

Noua } Similitudine, vt Syllaturis,
 verba } Fimbriaturis, ad similitudi-
 sunt, q } nem verbi, præscripturis.
 ab eo, } Imitatione, vt, tinnio, ru-
 qui di- } gio, clangor, & similia.
 cit gi- } Que } Inflexione: vt, à bibosus:
 gnūtur } sunt } mimographus.
 } aut } Adiunctione: vt, versuti-
 } loquus, expectorare: Græcis
 } magis concessum est verba
 } fingere, sed in aliquando au-
 } dendum est.
 } Si quid durius finxeris, præ-
 } munies dicendo, vt ita di-
 } cam: si licet dicere: quodam-
 } modo, &c.

De Tropis. Cap. VIII.

Tropus.

Est verbi
vel sermo-
nis à pro-
pria signifi-
catione in
alienâ, cū
virtute mu-
tatio.

Ut
cum
dici-
mus.

Lætas sege-
tes, Verbum,
Lætas ab ho-
mine ad se-
getes trans-
fertur.

Tropi sunt num. 11. In vno verbo
septē metaphora synecdoche, &c.

In oratione quatuor. Allegoria,
Periphrasis, &c.

De Metaphora. Cap. IX.

**Meta-
phora**

Que latinè, trans-
latio, dicitur, fit
cum verbū trans-
fertur è loco, in
quo proprium est
in eum, vbi non
propriū, aut trā-
slatū mediū pro-
prio est, Fit ergo
aut.

Necessitatis cau-
sa, cum deest ver-
bū proprium: vt
gemmares vites:
homo durus, &
asper.

Aut quia est si-
gnificantius: vt
incensus ira, la-
psus errore.

Aut quia decen-
tius, & ornatius;
vt, lumen oratio-
nis flumen elo-
quentiæ.

Causa cur delectemur translatis verbis, cum adsunt propria; est: quod translatio fit similitudo ad unum verbum contracta; similitudine autē mirifice capiuntur animi.

Translatio, & similitudo differunt, quod illa comparat aliquid rei, quam volumus exprimere; fecit ut leo; hæc pro re ipsa ponitur, homo est leo.

Quotuplex sit translatio. Cap. X.

Cum ab animali ad animal fit translatio: ut si dicas hominem latrare.

Cum inanima pro inanimis sumuntur; ut, concentu virtutum nihil

Meta-
phora
est qua
drupl.

est suavis. Cum pro rebus animalibus inanimes; ut, duo fulmina belli Scipiadum.

Cum animata, pro inanimis; ut, Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Sed mira sublimitas in translatione est, cum rebus sensu carentibus actum, & animos damus.

Quid gladius in facie Pharsalica agebat? Fugienda est dissimilitudo; qualis est in hac; coeli ingentes fornice.

Ne longè simile ducatur; non solum patrimonij, sed potius scopulū dixerim; non Charybdim, sed voraginem bonorum.

Quæ

Ne sit humilis: ut faxea verruca,
 nec maior, quam res postulat, ut
 Quae sint tempestas: comestationis: nec mi-
 in Metaphora a- Non sit frequens; & immodicus
 nimad- vsus, qui potius obsecra oratione,
 uerteda. quam illustret: continuus, in alle-
 goriā, & anigma migrat.

Quod si vereare ne sit durior,
 mollitur dicendo: ut ita dicam: de-
 bet. n. translatio esse verecunda: ut
 precario, non vi venisse videatur.

Non omnes, quae Requis cōcedun-
 tur, etiam oratoribus cōcessa sunt:
 unde orator nō diceret: aues pennis
 remigrare, pastorem populi, &c.

De Synecdoche, Cap. XI.

Ex parte totum, ex puppi nauis
 ensis ex mucrone.

Ex vno plures: Romanus praelio
 victor, hostis habet muros.

Ex forma, seu specie genus: Sa-
 bellicus suis, pro quouis.

Ex materia res vniversa; ninu-
 nauis; auro; aurea pecunia; fer-
 ro, gladius.

Ex toto pars: fontem ignemque
 ferebat.

Ex pluribus vnus: oratores visi
 sumus.

Ex genere pars illi subiecta: ut
 tales, pro aquila.

Quae C 3 Ex

eum si-
gnifica-
tur.

Ex antecedentibus, consequen-
tia, vt, aratra iugo referunt sus-
pensa iuueni. Vt translatio permouedis ani-
mis, & variandis, ac sub oculis
subijciendis rebus inseruit. Ita Synecdoche ad variandam
sermonem: sed omnia liberiora
Poetis, quam oratoribus.

De Metonymia. Cap. XII.

Per causas effecta: vt, dona labo-
rata Cereris: Platonē legi, idest
eius scripta.

Ex effectis causas: cum scelus com-
prehensum dicimus, pro scelerato:
mortem pallidam, timorem ma-
stum.

Ex eo, quod continet id quod conti-
netur: sic moratae vrbes: saeculum
fœlix: Roma pro Romanis.

Ex possessore res possessas; Ardet.
Acalegon, idest eius domus.

Et signo res toga, pro pace: fasces,
pro Magistratu. Hanc Rhetores
hypallagen vocant.

De Antonomasiâ. Cap. XIII.

Pronominatio ponit aliquid pro no-
mine: vt euersor Carthaginis, pro
Scipione: Romane eloquentiæ prin-
ceps, pro Cicerone.

Epi-

Epitheton, latinè, appositum, nō est tropus, quia nihil vertit.

Necesse est .n. vt id quod est appositum si à proprio diuiseris, perse significet, & faciat antonomasiā, quod non facit epitheton.

Antonomasia, } Appositio frequētius, & liberius vtuntur poetæ, mō cōueniat verbo, cui apponitur, quā oratores, vnde illi dicunt, dētes albi; humida vina, quæ apud oratores redundant.

Quod si epitheton aliquid efficiat, vt in his; O abominādū scelus, ò deformem libidinē, nō redundat.

Exornatur autem translatis, vt cupiditas effrenata; insanę substructiones, & alij adiunctis tropis: turpis egestas, tristis senectus.

Vndē sine appositis nuda, & incompta est oratio: sed ne oneretur multis, quia fit longa, & impedita.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

Onomatopœia est fictiōnis.

Apud Græcos inter maximas habetur virtutes; Latinis vix permittitur.

Onomatopœia, } Verum, qui primi sermonem fecerunt multa fixerunt nomina: vt mugitus, sibilus, murmur.

Nomina } Aut nūc rarō, & cū magno iudicio hoc genere est vradum, ne noui verbi assiduitas odium pariat.

Sed si quis commodè, & rarò vtatur
exornat orationem.

De Catacressi. Cap. XV.

Est, qua verbo simili, & propin-
quo pro certo, & proprio vtimur.
Vt, vires hominis breues; longu
consilium, grauis oratio, pro ma-
gna minutus animus: pro paruo.
Catachre- Sic, paxides, cuiuscùq; materię sũt
sis, seu ab Abutimur verbis propinquis nẽ
usio. solũ cum res carent nomine, vt cũ
particidã, matris interfectore vo-
camus, sed etiam cum habent, vt,
equum edificat, oculis perlegũt.
Hoc differt abusio à trãslatio-
ne, quod sit licetior, & audacior,
licet non sit impudens.

De Metalepsi. Cap. XVI.

Transumptio, ex alio in aliud veluti
Meta- } viã præstat: post aliquotjaristas mira-
lepsi; } bor mea regna; per aristas spicas, &
idest, } per has segetes, & años intelligimus.
Tropus rarissimus, & maximè im-
proprius.

De Allegoria. Cap. XVII.

Latinè, inuersio aliud verbis, aliud
sensu ostendit, ac etiã cõtrarium: tem-
pus est æquum spumãtia soluere coll.
Habet

Habet vsum frequētem in oratione, sed plerumq; apertis permiscetur verbis ita, vt non sit perpetua alleg.

Genus permistū est frequētissimum.

Illud vero speciosissimū genus orationis, in quo similitudinis, allegoriæ, & translationis gratia permista est.

Allegoria. } Cauendū est, vt quo genere cæperis translationis, eodē finias: vnde nō incipias ab incendio, & finies tēpestate.

Seruit allegoria etiam in quotidiano sermone frequentissimē.

Allegoria, si sit obscura, sit vitium, quod dicitur ænigma: quo tamē poetæ interdum, oratores nūquam vtuntur.

De Ironia. Cap. XVIII.

Ironia. } Quam illusionem vocant, non solum aliud sensu, & aliud verbis ostendit, sed etiam contrariū, quæ } Pronūciatiōe. } Aut persona. } Aut rei natura

De Periphrasi. Cap. XIX.

Est cū pluribus verbis, id quod vno, vel pauciorib; dici pot, explicatur. i.

Periphrasis. } circuitus loquēdi. vt ips erat quo prima quies mor. lib² egris incipit, &c. Apud poetas frequētis. & apud oratores nō rarus: sed semper tamen adstrictior. Cui contrarium est vitium, quod perissologia dicitur: obstat. n. quidquid non adiuuas.

De Hyperbato. Cap. XX.

Hoc est { Peruersione: vt mecu,
 trasgressio, { tecu, quibus de rebus:
 quæ verbo- maria omnia circum.
 rum pertur } Transfectione: vt,
 bat ordi- orationem in duas di-
 nem: aut } uisam esse partes.
 Hyper } Transfectio, quæ rem non reddit
 baton. } obscuram, prodest ad cõtinuationes,
 de quibus dicitur postea: in quibus
 debet oratio numerum quendam
 Poeticum habere.
 Poeta etiam verborum diuisionẽ
 faciunt: vt, septem subiecta trioni:
 quod ratio non recipit.

De Hyperbole. Cap. XXI.

Est eminentis superiectio, vel au-
 gendo, vel minuendo: vt, fulminis
 ocyor alis: vix ossibus hæret.
 Hyper- } Sed tam in augendo, quàm in
 bole. } minuendo seruetur mensura, quæ-
 dam; nam, licet sit vltra fidem non
 tamen vltra modum.

De oratione, qui est in verbis conuincit.

Cap. XXII.

Continuatio ver- } Collocationem.
 borum duas res } Et modum quendam,
 habet scilicet } siue numerum.

Con-

Conforma-
tur autem } Verbis, & sententijs, de qui-
oratio. } bus prius dicitur: deinde de col-
 } locatione: postremò de modo,
 } & forma, idest de muneris.

De figuris. Cap. XXIII.

Est conformatio quædam orationis
remota à communi, & primum se
offerente ratione.

Figura } Differt à tropis, quia fieri potest
 } in proprijs verbis, quod in tropis
 } non cadit; vt si verba propria gemi-
 } nentur.

Coeunt tamè frequenter in eandè
sententiã tropus, & figura, vt si duo
verba similiter de inètia essent tran-
slata.

De generibus figurarum. Cap. XXIV.

Vt omnis oratio versatur in sensu,
& verbis, ita & figuræ. Vnde duplex
est figura, altera verborum altera
sententiarum. Verborum exornatio
est, quæ ipsius sermonis insignita cõ-
tinetur per politione.

Quotuplex sit } Inter has duas figuras hoc inter-
figura. } est: quod verborum cõformatio tal-
 } litur, si verba mutantur; sententiarsì
 } verò permanet, quibuscumq; verbis
 } utaris. Vt si esset repetitio cum in-
 } terrogatione, sublata repetitione po-
 } test manere interrogatio.

Inter auctores parum conuenit de figurarum numero, & nominibus, & alias aliquas inter verborum alij inter sententiarum figuras reijciunt. Nos meliorum scriptorum sententiam explicabimus.

Quot modis fiant figura. Cap. XXV.

Figurę verborum, tribus modis fiunt; scilicet.	}	Adiectione, vt occidi, occidi non spurium Melium; vel, verbum figuratę geminatur.
		Detractione: vt abiit, excessit, eripuit, enasit, vbi detrahitur, &c.
		Similitudine vocum; vt, cum gratię causa nihil facias: omnia tamen sũe grata, quę facis.

De figuris, quę fiunt per adiectionem.

Cap. XXVI.

}	Reperitio, cum ab eodem verbo ducitur sapius oratio: vt nihil agis, nihil molius, nihil cogitas.
	Conuersio superiori contraria, cum in idem verbum conijcitur sapius oratio.
	Complexio, quę duas superiores complectitur, cum in principio, & sine eadem verba repetuntur.

Con-

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ interdum habet vim, alias vero leporem: & pluribus modis fit.

Aut enim adiungitur: idem viuis, vt viuis.

Aut idem quod erat in principio; in extremo etiam ponitur.

Aut continenter idem, non in eadem sententia: penè par: non par, &c.

Aut post aliquam interiectionem.

Possunt etiam, vel media respondere primis, vel ultimis.

Interim tota sententia repetitur.

Traductio est eiusdem verbi crebrius positi quædam distinctio, quæ non offendit, sed concinniores reddit orationem: vt, qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere.

Ex eodem genere exornationis est, cum idem verbum modo in hac, modo in altera reponitur: cur rem studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas.

Polyptoton, latinè casuum commutatio, cum idem in multis casibus ponitur.

Fit autem, aut in vno verbo, aut in pluribus: & per casus intelliguntur etiam verborum tempora.

Vt, pleni sunt omnes libri, plena sapientum voces plena exemplorum vetustas. Est in eadem oratione hæc verba: prohibuit, eripuit, aspersit. Vnde casuum commutatio, non est eadem cum traductione.

Syn-

Differt ab articulo, qui idem est, quod incisum.

Adiunctio est, in qua ad vnum verbum, plures sententiæ referuntur, quarum vna quæque illud desideraret, si sola poneretur; alias Zeugma dicitur; Quod verbum, vel in principio, vel in fine, vel medio ponitur. Vicit pudorem libido, timorem audacia, ratione amentia.

Disiunctio est, eum eorum de quibus dicitur, vnumquodque certa clauditur verbo: vt, Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum: Chij suum vendicant: Salaminij repetunt.

Sinæciosis, quæ duas res aduersas colligat: vt, tam deest auaro, quod habet, quam quod non habet.

De figuris verborum tertij generis.

Cap. XXVIII.

Tertium figurarum genus { **Similibus.**
Paribus.
Contrarijs vocibus in se auersis, & animos excitat.

Annominatio { **Adiectione: emit mortem mortalitatem.**
gracè parano-
masia, cū paulum immutare { **Detractione; non exigo,**
verba, atq; deflexa in oratione ponuntur, { **vt immoriaris legatione, sed immorare.**
quæ fit. { **Commutatione; reprimi,**
non comprimi.
Trâslatione: homini ratio, an vano.

Hæc

Hæc figura est leuis, si sententiarum pponere impleatur.

Similiter cadens est, cum in eadem constructione verborum, duo, aut plura sunt verba, quæ similiter iisdem casibus efferuntur, etiam si dissimilia sint, quæ declinantur.

Nec tantum in fine deprenditur, sed respondent, vel prima inter se, vel medijs, vel extremis, quomocumque accommodentur.

Vt in eadem oratione hæc verba: aud edum, audiendum: proiectus, paratus, prator, imperator audacia, impudentia.

Similiter delinens, est similis duarum sententiarum, vel plurium finis, id est, cum orationis membra, vel articuli simili exitu terminantur: vt, non modo ad eius salutem extinguendam: sed etiam gloriam per tales viros infringedã.

Hæc differt à superiori, quod ibi possunt esse dissimilia, quæ declinantur, hic non ita: illa solum in his, quæ declinantur, hæc etiam in alijs partibus, vt in aduerbijs.

Compar, græcè is colon, cum orationis membra constãt, terè pari numero syllabarum: extrema hieme apparuit, ineunte verè suscepit, media æstate confecit. Contrapositum, vel contentio græcè antitheton, cum singula singularis, vel bina binis non opponuntur.

Vt, vicit pudorem libido, timorem audaciã, ratione amètia: nõ nostri ingenij, vestri auxiliij est. Nec, semper cõtrapositum subiungitur.

Commotatio, cum duæ sententiæ inter se discrepantes: ita efferuntur, vt à priori posterior contraria priori proficiscatur: nõ vt edam, viuo, sed vt vinam edo.

Corre-

Correctio, quæ corrigi, quod positum est verbum; quæ fit duobus modis: vel. n. tollitur verbum, non ponendo aliud; vt, ciuis, si ciuis appellari potest: vel magis idoneum ponendo: vt omni officio, vel potius pietate.

Correctio vero sententiæ, non est huius loci.

Dubitatio est, cum orator quærere videtur, vtrum de duobus, aut quid de pluribus potissimum dicat.

Quid verborum figura orationi conferant, & quid in eis cauendum sit. Cap. XXIX.

Qui parçè, & cum res postulat, his figuris vtitur, iucundiores facit orationem.

Qui immodicè, & sine iudicio eas adhibet, gratiam varietatis amittit.

Danda ergo opera est:

}	Nec multæ sūt	}	Aut iunctæ,
	supra modum.		
}	Non eiusdem	}	Aut frequentes.
	generis.		

 vt

Quod intellige de his, quæ nobiles sunt, atq; insignes, nõ de illis, quæ sunt valdè vsitata, & vulgata, quæ si sint crebriores, aures non offendunt. Ridiculum etiam est, neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos deprauare. Figuræ enim sunt quasi gestas orationis, & eas sine sententia scitari, est quærere habitum sine corpore.

Sciendum est, quid quisque locus in orando postulet, quid persona, & tempus.

Maiores pars harum posita est in delectatione, vbi ergo atrocitate, miseratione pugnandum, est quis ferat contraposta, similiter cadentia, &c. vbi verborum cura derogat affectibus.

De

De figuris sententiarum. Cap. XXX.

Sententiarum figura est exornatio, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam dignitatem, & quidem maiorem habet.

Quo genere, quam excelluit Demosthenes, idcirco oratorum princeps est iudicatus.

Schemata vocant Græci, quæ non tam in verbis pingendis pondus habent, quam in illuminandis sententijs.

Nec aliud est dicere, quam aliqua specie illuminare sententias.

Interrogatio figura est, quoties non suscitandi gratia assumitur sed

Instandi: quousque tandem abutere patientia nostrâ?

Interrogamus etiam, quod negari non potest.

Aut, ubi respondendi difficilis est ratio: Quomodo? Qui fieri potest? (la.)

Invidiæ, & miserationis causa. Convenit etiam indignationi, & admirationi.

Interdum est acrius imperandi genus: Non arma expedient? &c.

Aliquando nosmet ipsos interrogamus: Quid agam?

Responsio est, cum aliquid interroganti, ad aliud, quia sic utilius sit, occurritur, aut augendi criminis gratia, aut declinandi. Aut fustibus vapulasti? & innoeens quidem. An hominem occidisti? respondetur, Latronem.

Subiectio est, cū orator, vel interrogat seipsum, & re-

& responderet sibi, vel cum alium interrogaue-
rit, non expectat responsum.

Et domus tibi deerat? at hebebas.

Ante occupatio, vel præsumptio, & prolep-
sis est cum id, quod obijci posset, occupamus.

Præsumptione etiam verborum vis confir-
matur: Quamquam illa non poena, sed prohi-
bitio sceleris fuit: ac etiam reprehensione, quã
alij correctionem vocant.

Correctio est, quæ tollit sententiam, aliquã,
& eam alia, quæ magis idonea videtur emen-
dat, & corrigit.

Dubitatio est, cum querimus vnde incipien-
dum, vbi desinendum, quid potissimum dicen-
dum, an omnino dicendum sit. Quo me vertã
nescio.

Communicatio, cum aut ipsos aduersarios
consulimus: Tu denique Labiene quid faceres?

Aut cum iudicibus deliberamus: Nunc ego,
iudices, iam vos consulo, &c.

Protopopeia est personarum ficta inductio,
qua, & aduersariorum, & nostros cū alijs sermo-
nes, & aliorum inter se credibiliter introduci-
mus. Quin, & mortuos excitare in hoc genere
dicendi concessum est.

Vibes etiam populique vocem accipiunt:
In quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim
si mecum patria ita loqueretur, &c.

Formas quoque fingimus sæpe, vt famæ,
virtutis, &c.

Apostrophe, est aduersus à Iudice sermo: si-
ue aduersarios inuadim⁹, siue ad inuocationem
conuertimur, siue ad inuidiosã implorationem:

Oeges Porcia, legesque Semproniz.

Hypo-

Hypotyposis, seu descriptio, qua ita res alia qua describitur, vt cerni potius, quam audiri videatur.

Nec solum quae facta sunt, aut fiunt, sed etiam quae futura sunt, aut fuerint, exprimuntur.

Apostopesis, vel praecisio, & interruptio ostendit affectum, vel irae, vel sollicitudinis. Quos ego: sed motus praestat componere fluctus.

Ethopoeia est imitatio vitae, vel moru alienorum, ornamentum aptum ad animos conciliandos, & permouendos.

Emphasis cum ex aliquo dicto aliquid latens eruitur: vel cum plus significatur, quam dicitur: Iacuitque per antrum immensum. vnde intelligitur corporis magnitudo.

Sustentatio est, qua diu suspenduntur auditorum animi, atque aliquid inexpectatum subiungitur: aut ad aliquid leue, & minimè criminofum descenditur.

Pratermissio, vel praeteritio, cum dicimus nos praeterire, vel non scire, vel nolle dicere, quod tunc maximè dicimus: Non queror diminutionem vestigalium, non, &c.

Licentia est, cum orator, aut veteri, aut metuere debet: tamen aliquid pro suo iure dicit: quod minimè offendit. Vide quam non reformidem, &c.

Concessio est, cum aliquid etiam iniquum, causa fiducia, videmur pati, atque concedere: verum esto, eripe hereditatè propinquis, &c. Sunt qui concessionem dictorum esse velint. Sit fur, sit sacrilegus, at bonus imperator, & felix. Cōcessio iuncta Ironia magnā vim habet.

I, se-

1. sequero Italiam ventis, peto regna per undas.

Parentthesis, vel inclusio est declinatio breuis, à proposito: At longior digressio, quæ multis pars causæ viderur, inter figuras quorundam iudicio numeranda non est: sed à Cic. numeratur Ironia, quæ à Quint. & Cic. inter sententiarum exornationes numeratur: differt ab ea, quæ est tropus, quod hæc sit totius volutatis fictio. Nouum crimen C. Cæsar, &c. tropus verò breuior, & apertior.

Distributio, cum aliquid in partes plures distribuitur: quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur.

Vel est cum in plures res, aut personas certas, negotia quædam dispersiuntur, neque sit vlla mentio subiectæ rationis.

Permissio est, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere, ac cedere alicuius volutatis: & cum relinquimus ipsis iudicibus, vel aduersarijs aliquid existimandum: aliqui permissionem factorum, concessionem dictorum esse putant.

Deprecatio, vel obsecratio, cum operam alicuius imploramus. Per dexteram te istam oro. Optatio, quæ voti alicuius præbet significationem. Vtinam mihi facultatem causa concederet.

Execratio, quæ malum alicui precat: Dij te perdant.

Epiphonema, rei naturæ, vel probatæ summa acclamatio, Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Exclamatio est, quæ conficit significationem doloris

doloris, aut indignationis alicuius, per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem: O miserum me, &c. O tempora, ò mores.

Ut est quasi poenitentia dictis: sed quid ego, ita grauem personam introduxit.

Vel cū quærere, quid nos dicamus, fingimus: quid reliquum est? nunquid omis?

Et cū aliqua veluti ignoramus: sed earum rerum artificem, quem?

Et cum deponimus aliquid apud memoriam auditorum, & postea reposcimus.

Hæc omnia danti orationi varios veluti vultus: Gaudent ergo res (uariate, vt oculi vario rerum aspectu.

Et hæc de tropis, & ornamentis, tum verberum, tum sententiarum.

De Collocatione. Cap. XXXI.

Collocatio erit optime, Si	Iuncta orationis efficit coherenter, leni, & equabiliter, fluentem.	In ea necessaria sunt.	Ordo & Iunctura.

De

De Ordine. Cap. XXXII.

Ne minora maioribus subijciantur, sed sepe cre-
sca oratio: unde non dices, sacri-
legus, & fur.

Est, & ordo naturalis: unde pe-
tius dicens, diem ac noctem, Ortum, & Occasum, qua contra.

Quaedam ordine permutato sunt superuacane, vt fratres gemini, non gemini fratres.

Verbo sensum cludere, si compositio patiat, optimum est, sed si asperum, potius decorum orationis consulatur.

In oratione. n. cum verba non sint dimensa transferri possunt in locum, vbi magis congruunt.

Ordinis ob-
serua-
tio est
in ver-
bis.

Singu-
lis,

Coin-
dis,

In qui-
bus hac
sunt ca-
uenda.

omi.
omi.

centia
a gra-
luxia
id nos
id re-
omiss?
igno-
um ar-
us ali-
im au-
posci-
ratio-
tus:
ariera-
um af-
m ver-

Ordo
&
Iunc-
tura.

De

De

De iunctura. Cap. XXXIII.

Si verba extrema, ita cū conſe-
quētib; iūgemus, ne aſperè cō-
ſequentur, ne vè vaſtius deducātur.
Aſperum concurſum efficiunt
conſonantes illæ, quæ ſunt aſpe-
riores, vt ſ, & x; ars ſtudioꝝ,
Rex Xerxes.

Hiulcam reddunt orationem
vocalium concurſus; vt ſi longa
vntantur: viro optimo obtempe-
rare; ſed minus peccabit, qui lon-
gis brevis ſubiiciet.

Sed in hoc diſtinctia non ſit
nimia, nam & Plato, & Demo-
ſthenes, & Cic. ſæpe in oratione
habent vocalium concurſionem.
Nam hiulca nonnunquam de-
cent, faciuntque ampliora quæ-
dam, & non ingratam negligē-
tiam hominis, magis de re, quā
de verbis laborantis indicant.

Vnde nimia vocalium cōcurſio
eſt quidem vitāda: at modica, &
ſuo loco poſita, non eſt repræ-
hendenda. Videndum eſt ne ſyl-
labæ vltimæ verbi prioris, ſint
primæ poſterioris.

Ne monosyllaba multa conti-
nuentur: & in idem breuia verba,
& nomina: & contra neq; longa
quæ tarditatem aſſerunt.

Nec

Nec multa similiter cadentia, & desinentia continuentur; similiter, nec verba verbis, & nomina nominibus subiiciantur.

Verborum iunctura maximam desiderat diligenciam: ita tamen ne fiat operosè: quia esset infinitus, & puerilis labor.

Stylus exercitatus efficit facilem iuncturam, & aurium iudicium.

De modo, & forma verborum

Cap. XXXIV.

Dicendi imperius, quæ dicit spiritu, non arte determinat.

At orator ita illigat sententias verbis, ut nihil.

Inane.

Inconditum.

Curtum.

Claudicans.

& redundans, dicat.

Hoc oratorio fit numero, qui aptam, & concinnam, & suauem efficit orationem.

De origine orationis numerosa,

Cap. XXXV.

Princeps dicitur fuisse Thrasymachus, cuius tamen nimis numerosa fuerunt scripta.

Isocrates rem temperauit, ut multi cum huius concinnitatis faciant auctorem.

Aristoteles, & Theodectes versum in oratione verat esse, numerum requirunt: de quo Theophrastus accuratius præcepit.

Romani tempore Ciceronis agnouerunt numerum: de quo diligentissime Cicero præcepit.

D

CUR

Cui numerosa oratio inuenta.

Cap. XXXVI.

Aures, aut potius animus aurium iudicio, naturalem quandam in se continent vocum omnium dimensionem.

Vnde breuiora, & longiora iudicant: moderata expectant; mutila, & quasi decurrata, ac immoderatus excurrentia setiunt, quibus offenduntur.

Cum ergo aliquid fortuito, conclusè, atque diceretur, notari potuit id, quod casu cecidisset: notatio autem artem parit.

Vt ergo Poetica; & versus inuentus est terminatione aurium, & obseruatione prudentium; sic etiam in oratione licet multo serius, notatum est, certos esse concursus, conclusionesque verborum.

De incis, membris, & periodis.

Cap. XXXVII.

Incisum est sensus, non expleto numero conclusus: plerisque pars membri: *Domus tibi deerat? at habebas, &c.*

Fiunt incisa etiam singulis verbis; *Diximus, testes dare volumus.*

Membrum, est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus per se nihil efficiens: *ò callidos homines; ò rem excogitatam: ò ingenia metuenda: quem quæso, &c.*

Tunc

Tunc ergo incipit corpus esse, cum venia
extrema conclusio: quem quæso nostrum
fefellit, &c.

Periodes, Cinambitum circuitum compre-
hensionem, continuationem, & circum-
scriptionem dicit.

Contemperetur membris omnis paulò lon-
gior circui- } Cæsim,
tus: tamen } Mébratim, & } dicere.
aliud est. } Circūscripte }

Circumscriptio est, cum ab initio ad finem
vsque quasi in orbem inclusa fertur ora-
tio, donec consistat in singulis perfectis
absolutisque sententijs.

Membratim dicimus, cum in singulis mem-
bris liberior insistit oratio.

Incisim dicimus, cum in singulis incisis in-
sistit oratio.

Quò in his adhibendus sit numerus dicetur,
si prius de pedibus, quibus numerosa tem-
peratur oratio, dixerimus.

De Pedibus. Cap. XXXVIII.

Spondæus - dicunt, n. ores.
Pedes duarū } Pyrrhichius v̄v nonus tulit.
syllabarum. } Choreus - v̄v semper, scribit.
Iambus v̄v legunt reos.

Molossus - conferuant.
Pedes } Trochæus, vel tribrachus v̄v̄v facim⁹
trium } Dactilus - v̄v littora.
Anapæstus v̄v peragunt.

Syllabarū } Bacchius .v. amores.
 } Antibachus .v. audisse.
 } Creticus, vel Amphimachus .v. possidēt.
 } Amphibracus .v. .v. petebat.
 Cicero ex alijs } Pæon primus .v.vv. aspiciet:
 pedibus tres } Pæon vltimus .v.vv. facilitas.
 tantum ponit } Dochim^o ex brachio & iābo
 pæonas duos, } .v. .v. Perhorrescerent.
 & dochimū.

De numero Oratorio. Cap. XXXIX.

Numerum oratorij Græci Ryth-
 mum, poeticum, Metrum vocant.
 Quod etſi vterq; pedibus cōſtet:
 tamen multis modis differunt.

Rhythmi ſpatio temporum con-
 ſtant, pedes etiam ordine.

Quid in- } In Rhythmo nihil refert ſic da-
 terſit in- } ſtylus, an anapaſtus, cū eodē tem-
 ter nume- } porſu ſpatio cōſtent: in verſu, vnus
 rum ora- } pes pro alio poni non poteſt.

torij, & } In verſu ſemper idem eſt curſus,
 poeticum } vt in heroico carmine dactyli, &
 & inter } ſpondei: in oratione nullus eſt cer-
 poema & } tus numerus: ſibi eſt aliquid certum
 orationē. } hic non ita.

Vnde omnis, nec claudicās, nec
 fluctuans, æqualiter conſtanterq;
 ingrediēs, numeroſa habetur ora-
 tio, & numeroſū putatur, nō quod
 totum conſtat è numeris, ſed quod
 ad numeros proximos accedit.

Vnde difficilior eſt in oratione,
 in verſu, numeri vſus.

In

In oratione maximum vitium est, si versus efficiatur, & diligenter cauendum, quamuis oratio numerosè cadere debeat.

In qua parte ambitus esset numerus, & qui pedes maximè probantur. Cap. XL.

In toto verborum ambitu numeri tenendi sunt, non solum in fine, vt quidam putant: licet aures finem maximè expectent.

Vndè à principio verborum comprehensio ita fluere debet, vt ad extremum veniens ipsa consistat.

Aristoteles horum numerum grandiorè iudicat quem soluta desideret oratio: Iambus vulgari sermoni congruit.

Trochæus ob breuitatè dignitatè nō habet. Pæona probat, vt orienti, mediæ, & cadenti orationi aptissimum.

Ita vt oratio non sit humilis, & abiecta, sed è lata, & plena.

Cicero censet omnes pedes in oratione esse permittos: vitium enim esset, si iisdem semper uteremur.

Sed Creticum, Dochimum, Dichoreum, & Pæonas cæteris antepone: modo nec Dochimus iteretur.

In heroo verò Dactyli, & Anapesti, & Spondei pede impunè progredi licere censet duos dumtaxat pedes, aut paulò plus, ne in similitudinem versus incidamus.

Sit igitur tēperata, & permitta numeris oratio, nec tota dissoluta, nec tota numerosa Pæone maximè, & reliquis èt quos ille nō recēset.

In

D ;

In

In his quæ demisso, & humili sermone dicitur sit Iambus frequens: Pæon in amplioribus. in utroque Dactylus.

In oratione ergo perpetua, ita numeri sunt miscendi, ut non animadvertatur quadrandarum orationis industria.

Quo fit, ut nullus sit pes, qui aliquando in orationem non veniat.

De initio periodi. Cap. XXI.

Clausulæ diligentius, quam cætera omnia considerandæ sunt: quod in his perfectio, & absolutio iudicetur.

Proximam diligentiam initia postulant, nam & ad hæc intentus est auditor.

Optimè hæc nascuntur à proceris numeris, ac liberis, maximè Dactylo, & Pæone priore Cretico, Anapæsto, qui par est Dactylo, licet ordine contrarius.

Initia versusum Initijs orationum non conveniunt, licet Livius hexametri exordio coepit.

Dochimus quomodo loco aptus est, modo semel ponatur: quia iteratus, numerum facit asperum.

De fine periodi. Cap. XXII.

In extremo circuitu, duo aut tres pedes sunt ferè notandi.

Quos aut Choreos, aut Spondeos, aut alternos esse oportebit: vel Dichoreos.

Spondeus est, in clausulis firmus, & stabilis, qua maximè usus est Demosthenes.

Pæona

Præona alterum cadenti orationi aptissimum esse docuit Arist. quod & Cic. placet, sed aptiorem iudicat Creticum.

Qui sine geminetur, siue Spondem præcedat, multum decoris habet in clausulis: cui etiam optime iungitur Anapestus: est etiam Dochymus stabilis, & seuerus in clausulis.

Iambus, Trochæus, aut etiam Dactylus proximus à postremo numerosè concludit, si sit extremus Choreus, aut Spondeus. Sed malè concluderent, si quis eorum in extremo locutus esset, nisi cum pro Cretico postremus est Dactylus; quia vltima breuis, an longa sit, non refert.

Sunt, & aliæ clausulæ, quæ numerosè concludunt, quas obseruauit Quint.

Clausulæ versus non conueniunt orationis cauendum est etiam, ne verbis plurimarum syllabarum vtamur in fine, quod etiam in carminibus est permolle.

Cum ergo clausulæ maximè apparent, variandæ sunt, ne aurium satietate repudientur.

De media periodo. Cap. XLIII.

Si primi, & vltimi pedes fuerint modo iam dicto dispositi, medij poterunt latere: modo circuitus non sit breuior, quàm aures expectent, aut longior, quam vires patiantur.

Cauendum ergo est, ne verba pigra, aut longa sint, aut breuium contextu, sonum pene puerilium crepitanorum reddant.

In medijs ergo sunt quidam conatus, qui leuiter interfistunt, vt currentium pes, etiam si non

meratur, tamen vestigium facit.

Pronem, Dochimum, medię orationi aptum esse dicit Cic. in qua parte aliqui Creticos, & Bacchios laudant.

Si orationem fieri celerius volumus, crebros Trochæos, & Iambos inseramus: si lentius Spondeos, si moderatius, pedibus utemur, qui brevibus, & longis temperantur.

De his, quæ suaptè natura sunt numerosa.

Cap. XLIV.

Quæ dicuntur, interdum suaptè natura numerosa sunt, etiam si nihil factum est de industria.

Ut cum sunt casus in exitu similes, & cum paribus paria referentur. Est enim, Iudices, hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus: verum, &c.

Quod fit rein in referendis cõtrarijs, in quo Cicero frequens est. Semper enim antithera necessitate ipsa numerum oratorium faciunt.

Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosa.

Cap. XLV.

In primis: ne apertè verba traiciantur, quo melius, aut cadat, aut voluatur oratio.

Deinde, ne inania quædam verba quasi complementa numerorum includantur.

Tertiò, ne minutis numeris cõcedatur infringaturque sententia: sed verba iam probata, & electa concinnè coagmententur. dura enim inter se commissa, potiora sunt inuicibus.

His

His vitijs declinatis, multa numerosè componendi laborem minuunt. Sunt enim multæ figuræ, quibus numeri possint variari.

Sunt etiam multa, quæ idem valent; ex quibus exercitati illud eligunt, quod comprehensioni maximè quadrat.

De magnitudine ambitus. Cap. XLVI.

Habet Periodus membra, minimum, duos sæpe etiam tria.

Is ambitus mediocritatem habet, ut ait Cic. qui quatuor ferè membris constat. Nam aures implet, nec breuior est, quam satis sit, nec longior.

Vult autem, ut è quatuor quasi exa metrorum versuum instar quod sit, constet ferè plena comprehensio.

Debet Periodus sensum concludere: sic etiã aperta, & intelligi possit, & non immodica, ut memoria contineri queat.

De numero, qui est in membris: & cuiusmodi esse debeant. Cap. XLVII.

In oratione circumscripta est verborum comprehensio, donec tandem in clausula consistat.

Cum verò membratim dicimus, in singulis membris ratio insistit: quod in pronunciano magnopere reficiat spiritum.

Vndè fit, ut oratio, quam membris carpsimus, longior multo esse possit, quàm quæ consistat circuitu.

Ita aliquando ad 15. & 20. membra excurret: Cicer. pro Mil. Occidi, occidi, non Spurium Malium, &c.

Nihil autem tam debet esse numerosum, quàm hoc, quod minimè apparet, & valet, quàm plurimum.

Spondeum hic Cic. vehementer commendat, nani licet videatur tardior habet tamen stabilem; & dignitatis non expertem gradum.

In incisionibus multo magis, & in membris: paucitatem enim pedum grauitatis suæ tarditate compensat.

In quo scribendi genere circumscriptè & in quo sit membrarum dicendum.

Cap. XLVIII.

In historia laudationib. & toto genere epidictico, siue demonstrat, delectationis causa comparatè, circumscriptio vtendum est: vt tanquam in orbe inclusa currat oratio.

Hoc orationis genus, nec totum assumendum ad conuentiones, & causas veras, nec omnino repudiandum.

Quia & satietatem afferret: & ab imperitiis quale sit etiam cognoscere tur.

Detrahit præterea actionis dolorem; aufert humanum sensum actoris: tollit funditus veritatem & fidem.

Sed quoniam adhibenda est interdum numerosa oratio: videndum est quo loco quadiu retinenda.

Adhibenda est, si quid sit laudandum ornatius,

vt, fecit Cic. lib. 2. accus. Aut exponenda narratio quæ plus dignitatis desiderat, quàm doloris.

Est etiam apta proxijs maiorum causarum ubi sollicitudine, miserat, commendatione res eget.

Sæpe etiam in amplificanda re, funditur numerosè & volubiliter oratio: quod tum valet, cum ab oratore iam obsessus est is, qui audit; quia iam fauet.

Hæc forma perorationes quidem includit: sed in reliquis partibus retinenda non est diu. Nam cum supradictis locis ea vsi fuerimus tota dictio ad incisa & membra transferenda est.

Incisim autem & membratim tracta oratio in veris causis plurimum valet, maxime cum arguas, & refellas.

Quæ ratione pareretur facultas apud copiose dicendi.

Cap. XLIX.

Numerosè dicendi facultas non est tanti laboris, quanti esse videtur.

Nec enim necesse est, vt oratio dimetiendis pedibus, ac perpendendis syllabis confenescat.

Satis in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio; vt ex tempore et numerosè dicat.

Circumscribitur enim mente sententia, confestimq; verba concurrunt, quæ mens statim dimittit, vt suo quodque respondeat.

Nam, si nonnulli exercitatione exemplo versus conficiunt, quanto facilius oratio soluta numerosa fieri poterit? cum nihil sit oratione flexibilius, vt facile sequatur quocunque ducas, veluti mollissima cera.

D 6 Nemī-

Neminem ergo pedum varietas conturbet, qui spontè sese offerent, modò exercitatio ad sit, vt patet in arte musica, &c.

Quanti momenti sit aptè dicere.

Cap. LI.

Quanti momenti sit aptè dicere experiri licet: si, aut compositi oratoris benè instructam collocationem dissoluas permutatione verborum. Vt si periodum aliquam Cic. pèruertas.

Aut, si alicuius inconditi arripias dissipatà aliquam sententiam, eamq; ordine verborum paululum commutato, in quadrum redigas.

Verum, compositè, & aptè sine sententijs dicere infania est: sententiosè autem, sine verborum ordine, infantia.

Eloquens verò, qui dicendo, plausus, admirationes, & clamores mouere debet, ita debet dicere, vt turpe sit, quidquam, aut spectari, aut audiri libentius.

Quare, cum hanc eloquentiæ partem Aristoteles, Theophrastus, Demosthenes, & Tull. tanti tegerint, eam nobis debemus summa industria comparare.

De tribus dicendi generibus.

Cap. LI.

Aliud dicendi genus describitur.	{ In paruis causis. In modicis In grauis- simis.	{ Nec solù variaz car- sa varium dicendi genus efflagitant. Sed et eiusdè oratio- nis diuersis partes, Vndè

Vndè quot sint dicendi genera, & in quibus
causis, & orationis partibus adhibenda sint,
dicendum est.

Tria sūt di-
cēdi gene-
ra, in quib⁹
pfectus, de-
bet florere
orator.

{ Vnum subtile, acutum, & te-
nue.
Alterum vehemens, copiosum,
& graue.
Tertium interiectum, & quasi
temperatum

Cum tria
sint orato-
ris officia

{ Docere, { Subtile, in probando.
Delectare { Vehemēs inflectēdo.
Mouere. { Modicum in delectā-
do versatur.

{ Debet esse à vinculis numerorū
libera, & absoluta.
Non tamen vaga, vt ingredi li-
berè, non vt licentior videatur
errare.

In ge-
nere
subtili
oratio-
nis for-
ma.

{ Diligenter etiam coagmentan-
di verba, pratermittenda est,
& omnis insignis ornatus re-
motiendus.

{ Ponentur tamen acutæ, crebræq;
sententiæ.

{ Ornamenta verborum, & senten-
tiarum, cum tropis verecundè
parceque adhibebuntur.

{ Translationes poterunt esse cre-
briores, non tamen ita crebræ,
vt in genere amplissimo.

Vberius

**Genus tē
peratū.**

Vberius est aliquando, & robu-
stius, quā humile de quo dictum est.
Summissus tamē, quam illud de
quo dicitur amplissimum.

Huius omnia dicendi ornamenta
conueniunt: plurimumq; est in hac
oratione suauitatis.

In hoc verborum cadunt lumina
omnia multa etiam sententiarum.

In hoc genere neruorum, vel mi-
nimum, suauitatis autem est, vel
plurimum.

**Genus am-
plum, & co-
piosum.**

Vim habet, vel maximā, modo
enim perfringit, modo irrepit in
sensus, &c.

Hic orator defunctos excitabit,
patriam loquentem faciet, aliquē
alloquetur, &c.

Hic amplificationibus extol-
let orationem, & vt superlatio-
num quoq; eriget, & per omnes
affectus tractabis.

His tribus generibus } Vt res exigit.
} Nec pro causa modi
} vtetur ora } Sed pro partibus
} tor. } causæ.

Huius tripartite
varietatis modera-
tor, magni debet
esse iudicij vt pos-
sit quocumq; modo
causa postulat di-
cere.

Ad causas tenues, vt est
causa pro Cęcinnā sūmis-
sum genus accommodabit.

Ad graues: qualis est
Rabirij vehemens.

Ad mediocres, vt est
causa pro lege Manilia,
temperatum.

In

In eadē oratione ad	} Cōciliandum. } mediocriter } Docendum, & } probādū, sub- } tile, & enu- } clearum. } Mouendum. } grauē adhibe- } ri debet. }	} Est enim } eloquen- } tia pro- } priū. }	} Parua } sūmissē. } Modica } tēperatē } Magna } grāuiter } dicere. }
---------------------	--	---	---

Quæ dicit, quæ audit, cum non eadem sit cuiusque auctoritas, fortuna, & nomen.

Pro ratione locorū, ac tēporum.

In omnibus etiam rebus videndum est quatenus, etenim magis offendit nimium, quam parum.

Vnde fit, vt eloquentiæ fundamentum sicuti, & aliarum rerum, sit sapientia.

De Memoria. Cap. LII.

Memoriæ inuentor dicitur Simonides, qui obruta conuiuarum corpora, ex loco, quisque esset discreuit.

Quo facto notatum est memoriā signatis animo sedibus inuari.

Quod etiam quisque suo experimento credere potest: quia cum in loca post tempus redimus reminiscimur eorum, quæ ibi facta sunt.

An memoria sit eloquentia pars.

Cap. LIII.

Licet memoria sit eloquentiæ cum alijs artibus communis; tamen artificiosa memoria oratoriæ pars existimatur.

Nesciretur enim quanta vis eius esset, nisi hoc lumen orandi vim extulisset.

Non enim solum rerum, sed etiam verborum ordinem præstat, & propemodum infinita complectitur, ut potius audiendi patientia, quam memoriæ fides deficiat.

Non immerito igitur thesaurus eloquentiæ dicitur.

De artificio memoriæ. Cap. LIV.

Memoriæ artificium à veteribus (Locis, & Imaginibus traditum constat. (ginibus.

Loca multa animo capiant spaciofa.

Multa varietate signata, illustria, explicata modicis intervallis.

Ut quædam ferè magnarum, aut alterius ædificij.

Quæ sunt diligenter animo affigenda, ut sine cunctatione occurrant.

Tum quæ fuerint scripta, vel cogitata, ordine his locis sunt commendanda, signis, quæ eorum memoriæ excitens, notata.

Loca

Qui volût hanc ingenij partem excolleret de locis hæc obseruent.

Loca, quæ sumpseris egregiè, cōmoditerq; notare oportebit, vt perpetuo hærere possint.

Quæ fuerint scripta, vel cogitata, locis commendanda sunt, signis, quæ eorum memoriam excitent, notata.

Imagines dictis locis ordine sunt collocandæ.

Cùm memoria repetenda fuerit, ab initio loca recensenda, & quod cuiq; crediderit reposcendum.

Nam ordo locorum, ordinem rerum conseruat: & res ipsas imagines notant.

Vtendum est: imaginibus aliquid agentibus, & acrib⁹ insignitis, quæ occurrere & celeriter percutere animum possint.

Quæ Imagines pro rerum varietate subindè mutandæ sunt, locis permanentibus.

De imaginibus,

Quid conferat memoria artificium.

Cap. LV.

Prodest memoria artificiosa ad multa rerū nomina audita per ordinem repetenda, & ad res ordine diuersas complectendas.

At ad singula perpetuæ orationis verba per discenda, nihil ferè prodest: quia singulorum verborum imagines memoriæ mandare inutile est, & infinitum.

Si longior oratio memoriæ mandanda fuerit, proderit per partes discere.

Non erit inutile aliquas apponere notas, quarum recordatio excitet memoriam.

lauabit

Inuabit iisdem, quibus sumpseris chartis, e.
discere.

Maxima tamen memoriz ars, est exercitatio,
& labor.

Quantum studio naturaque valeat memoria,
multorum exemplo, vt Themistoclis Mitrida-
ris, & Cyri constat.

De pronuntiatione, & eius utilitate.

Cap. LVl.

Vt pronuntiatio à voce, ita actio à gestu di-
citur.

Quæ vna pars in dicendo dominatur.

Sine qua summus orator esse in numero nullo
potest: mediocris, hac instructus summus saepe
superauit. Vt meritò Demosthenes huic parti
primas secundas, & tertias dederit.

Est etiam actio, quasi quædam corporis elo-
quentia.

Est autem in duas di- stributa partes sci- licet in	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2">} Per quos duos sen- sus omnis ad ani- mum penetrat af- fectus.</td> </tr> <tr> <td></td> </tr> </table>	} Per quos duos sen- sus omnis ad ani- mum penetrat af- fectus.		Vocem, quæ
			} Per quos duos sen- sus omnis ad ani- mum penetrat af- fectus.	
		aures mo- uet.		
		Gestum qui		
		oculos,		

De voce. Cap. LVII.

Vocis mutationes totidem sunt, quoniam
morum, qui maximè voce mouentur.

Vt cumque ergo orator se affectum videri,
& animum audientis moueri volet, ita certum
vocis dimouebit sonum.

Iracundia postulat vocis genus acutū incita-
tum.

rum, crebrò incidens.

Miseratio, & moeror, & flexibile, plenum, interruptum, flebili voce.

Metus, demissum, hæsitans, abiectum.

Vis contentum vehemens. imminens quædam incitatione grauitatis.

Voluptas, effusum, lenè, tenerum, hilaratum, ac remissum.

Molestiæ, sine commiseratione, graue quiddam, & vno pressu, ac sono obductum.

Ac quidem vocis bonitas optanda, sed tractatio in nobis est.

Priusergo orator variabit, & mutabit, omnesque sonorum tum intendens, tum remittens, persequetur gradus.

Nec modo in diuersis rebus, sed etiã in iisdem partibus iisdemque affectibus quasdam non ita magnas vocis mutationes adhibebit. Nam varietas, cum gratiam præbet, ac renouat aures, tum dicentem ipsa laboris mutatione, reficit.

De gestu. Cap. LVIII.

Vocem subsequi debet gestu animo, simul cum ea, parere.

Gestu sic vtendum est, vt nihil in eo supersit. Status erit erectus & celsus.

Rarus incessus, nec satis longus, excursio moderata, & rata.

Nulla mollitiã ceruicum: nullæ argutiæ digitorum.

Trunco magis toto se orator moderabitur, & virili laterum flexione.

Brachij porrectione, incontentionibus contra

tra

tractione, in remissis.

Pedis suppletionem in contentiōibus, aut incipiendis, aut finiendis.

Sed in ore sunt omnia: in quo dominatus est oculorum: quoniam omnis actio est animi, & imago animi vultus est, iudices oculi.

Hæc vnica pars corporis, quot animi sunt motus, tot significationes, & commutationes potest efficere.

Non est oris species nimis immutanda; ne, aut ad ineptias, aut ad prauitatem aliquam deferatur.

Oculorum igitur remissione, coniectu, hilaritate motus animorum significabimus aptè cum genere ipso orationis.

Est enim actio quasi sermo corporis, quo magis menti congruens esse debet.

Finis Tabularum.

MEDIOLANI,

Apud hæc. Pacifici Pontij, &
Io: Baptistam Picalcam,
Impress. Archiepisc. 1632.

Superiorum Permissu.

MEDIOLANI.

Apud hanc Pacisci Pontis &
lo: Babilgam
insperts. Archieps.
Superioribus

Provincia Italiana
Fondo Antico
di Gesuiti della
Comagnia di Gesù

5135

F
87

Cinquecentina

n. 391

15

199
199